

Zestaw materiałów edukacyjnych Historia Polski 1918-1939

Wszystkie materiały można wykorzystywać zgodnie z licencją Creative Commons
- Uznanie autorstwa - Na tych samych warunkach 3.0 PL

<http://creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0/pl/>

za wyjątkiem materiałów, które zostały wyraźnie oznaczone jako nieobjęte postanowieniami tej licencji.

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

MINISTERSTWO
EDUKACJI
NARODOWEJ

ORPEG
OŚRODEK ROZWOJU
POLSKIEJ EDUKACJI ZA GRANICĄ

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

11 listopada - święto Odrodzonej Polski (1)

Kalendarium

8 listopada 1918 - początek rokowań francusko-niemieckich w sprawie zawieszenia broni

9-10 listopada 1918 - cesarz Niemiec Wilhelm II abdykował i wyjechał do Holandii

10 listopada 1918 - po zwolnieniu z twierdzy w Magdeburgu, do Warszawy przyjechał Józef Piłsudski

11 listopada 1918 - cesarz Austro-Węgier zbiegł do Szwajcarii, co dopełniło proces rozpadu Austro-Węgier

11 listopada 1918 - Rada Regencyjna przekazała Józefowi Piłsudskiemu swoje kompetencje w dziedzinie wojskowej

14 listopada 1918 - Rada Regencyjna podjęła decyzję o samorozwiązaniu i przekazała swoje uprawnienia Józefowi Piłsudskiemu

Materiał 1.

Telegram Józefa Piłsudskiego notyfikujący powstanie państwa polskiego. 16 listopada 1918 r. Jako wódz naczelny armii polskiej, pragnę notyfikować rządowi i narodom wojującym i neutralnym istnienie państwa polskiego niepodległego, obejmującego wszystkie ziemie zjednoczonej Polski.

Sytuacja polityczna w Polsce i jarzmo okupacji nie pozwoliły dotychczas narodowi polskiemu wypowiedzieć się swobodnie o swym losie. Dzięki zmianom, które nastąpiły wskutek świetnych zwycięstw armii sprzymierzonych - wznowienie niepodległości i suwerenności Polski staje się odtąd faktem dokonanym.

Państwo polskie powstaje z woli całego narodu i opiera się na podstawach demokratycznych. Rząd Polski zastąpi panowanie przemocy, która przez sto czterdzieści lat ciążyła na losami Polski - przez ustrój, zbudowany na porządku i sprawiedliwości.

Materiał 2.

Rozbrajanie Niemców w Warszawie, listopad 1918 r. Reprodukacja

Pytania:

1. Wyjaśnij międzynarodowe uwarunkowania odzyskania niepodległości przez Polskę w listopadzie 1918 r.
2. Wskaż najpoważniejsze niebezpieczeństwa wewnętrzne i zewnętrzne grożące odradzającej się Rzeczypospolitej Polskiej w listopadzie 1918 r.
3. Oceń rolę Józefa Piłsudskiego w pierwszych dniach niepodległości.
4. Przedstaw swoją argumentację za wyborem 11 listopada 1918 r. na święto państwowe.
5. Historia alternatywna - rozważ sytuację: „Józef Piłsudski nie dociera do Warszawy 10 listopada 1918 r. Jak mogłyby potoczyć się wydarzenia historyczne w Polsce bez Piłsudskiego?” Przedstaw swój pogląd.

Praca domowa

1. Ustal, jakie wydarzenie historyczne kryją się za wyborem daty święta narodowego/ święt państwowych w kraju Twojego zamieszkania/ pobytu.
2. Wyszukaj informacji w Internecie, co działo się 11 listopada 1918 r. w Berlinie, Wiedniu, Paryżu, Londynie, Waszyngtonie i Moskwie. Przedstaw wyniki swoich poszukiwań.
3. Wyszukaj informacje na temat obecności 11 listopada 1918 r. w świadomości historycznej społeczności kraju Twojego pobytu. Odpowiedz, czy ten dzień zajmuje szczególne miejsce w historii tego kraju oraz wyjaśnij przyczyny takiego stanu rzeczy.
4. Porównanie sytuacji w państwach zwycięskich i pokonanych. Ustal, czym był 11 listopada

1918 r. w Berlinie, Wiedniu, Paryżu, Londynie, Waszyngtonie i Moskwie

11 Listopada - święto Odrodzonej Polski (2)

Materiał 1.

Aleksandra Piłsudska, Wspomnienia

Aleksandra ze Szczerbińskich Piłsudska (1882-1963) druga żona Józefa Piłsudskiego

Państwo Polskie powstało, lecz było tak słabe jak nowo narodzone dziecko, którego życie zdawało się wisieć na włosku. Gdy Piłsudski powrócił z Magdeburga 10 listopada i zorientował się w sytuacji, w jakiej znajdowała się Polska, uświadomił sobie, że zbliża się najtrudniejszy okres w jego życiu. (...) Granice państwa nie były jeszcze ustalone ani zabezpieczone od nowych inwazji, a nieprzyjaciele otaczali ją (Polskę) zewsząd. (...) Piłsudski mówił w tym czasie, że „nie ośmiela się patrzeć różowo w przyszłość”.

Materiał 2.

Maria Dąbrowska, Dzienniki

Maria Dąbrowska (1889-1965) powieściopisarka i publicystka

10 listopada 1918, (...) Życie toczy się z trudnym do uwierzenia pośpiechem. Wczoraj Wilhelm II abdykował. W Niemczech rewolucja żołniersko-robotnicza na wzór rosyjskiej wybuchła. U nas siódmego (listopada) proklamował się Rząd (...). Dziś przyjechał Piłsudski. Teraz doprawdy cała w nim nadzieja. Dziś to dla niego czas próby. Gdy dawniej działał, mógł być jednak tylko zawsze igraszką wypadków, teraz może je w istocie ująć w swe ręce.

14 listopada 1918, (...) Dziś Rada Regencyjna oddała władzę w ręce Piłsudskiego, który stał się de facto dyktatorem narodu. Mianował premierem nowego gabinetu Daszyńskiego. Dotychczas wszystkie kroki i odezwy Piłsudskiego są nadzwyczaj mądre, pełne umiaru i zarazem stojące na wysokości wszelkie miary przechodzącej chwili. Daj Boże, aby okazał się nie tylko fetyszem narodu, ale istotnie wielkim jego sternikiem.

Materiał 3.

Zofia Chądzyńska, Wspomnienia

Zofia z Szymańskich Chądzyńska (1912-2003), pisarka i tłumaczka

(...) W naszym mieszkaniu [przy ul. Mokotowskiej 50] (sąsiednie na tym samym piętrze było puste) rozległ się energiczny dzwonek. Za drzwiami stał oficer (...) powiedział krótko: - Proszę pani [do mojej matki] mieszkanie obok zostało zarekwirowane dla Naczelnika Piłsudskiego (...). Czy podejmie się pani karmić Naczelnika przez parę dni? (...) Tu następuje tydzień, w czasie

którego życie zostało zawieszona. Od rana kuchnia (...) wymyślanie menu, (...) gotowanie, a potem już tylko czekanie i odgrzewanie (...). Od czasu do czasu adiutant Świrski [mówił] - niech pani będzie gotowa, Naczelnik zaraz przyjdzie - ale nie było go, przeważnie zjawiał się koło dwunastej w nocy (...). Któregoś wieczoru Świrski pożyczył od mamy termometr. (...) Naczelnik miał dreszcze. (...) choroba nie okazała się ciężka (...) w parę dni później Naczelnik ze światłą wyprowadzili się. Termometru nie oddali. (...) Tak zamknęło się najważniejsze wspomnienie mojego dzieciństwa. (...)

Materiał 4.

Dwie tablice pamiątkowe

Tablica pamiątkowa (1) na frontonie kamienicy w Warszawie przy ul. Mokotowskiej 50 [medalion z profilem Piłsudskiego] /W TYM DOMU/ W LISTOPADZIE/ 1918 ROKU/ PO POWROCIE/ Z TWIERDZY/ MAGDEBURSKIEJ/ ZAMIESZKAŁ I KIEROWAŁ/ ŻYCIEM/ PAŃSTWOWYM/ ODRODZONEJ POLSKI/ JÓZEF PIŁSUDSKI / 11 LISTOPADA 1998/

Tablica pamiątkowa (2) na frontonie kamienicy w Warszawie przy ul. Mokotowskiej 50 W TYM DOMU W DNIACH/ 13-29 XI 1918 ROKU PRACOWAŁ/ TWÓRCA NIEPODLEGŁEJ POLSKI/ NACZELNIK PAŃSTWA/ 1867 [medalion z podobizną Piłsudskiego] 1935/ WÓDZ W ZWYCIĘSKIEJ WOJNIE POLSKO-BOLSZEWICKIEJ 1920/ JEMU ZAWDZIĘCZAMY, ŻE JESTEŚMY POLAKAMI/

Pytania:

1. Przeczytaj relacje pamiętnikarskie Aleksandry Piłsudskiej i Marii Dąbrowskiej. Wyjaśnij, jak autorki postrzegają pierwsze dni niepodległości i jak przedstawiają Józefa Piłsudskiego.
2. Przeczytaj wspomnienia Zofii Chądzyńskiej. Czego dowiadujemy się z tej relacji o Józefie Piłsudskim? Czego dowiadujemy się o życiu codziennym mieszkańców warszawskiej kamienicy przy Mokotowskiej 50?
3. Jaki wizerunek Piłsudskiego kreują dwie tablice pamiątkowe umieszczone na frontonie warszawskiej kamienicy przy ul. Mokotowskiej 50?

Praca domowa

1. Ustal, jakie wydarzenie historyczne kryją się za wyborem daty święta narodowego/ świąt państwowych w kraju Twojego zamieszkania/ pobytu.
2. Wyszukaj informacji w Internecie, co działo się 11 listopada 1918 r. w Berlinie, Wiedniu, Paryżu, Londynie, Waszyngtonie i Moskwie. Przedstaw wyniki swoich poszukiwań.
3. Wyszukaj informacje na temat obecności 11 listopada 1918 r. w świadomości historycznej społeczności kraju Twojego pobytu. Odpowiedz, czy ten dzień zajmuje szczególne miejsce w historii tego kraju oraz wyjaśnij przyczyny takiego stanu rzeczy.
4. Porównanie sytuacji w państwach zwycięskich i pokonanych. Ustal, czym był 11 listopada 1918 r. w Berlinie, Wiedniu, Paryżu, Londynie, Waszyngtonie i Moskwie

Pierwsze miesiące niepodległości (1)

Kalendarium

18 listopada 1918 – po nieudanej misji utworzenia rządu przez socjalistę Ignacego Daszyńskiego, gabinet sformował polityk bliski Piłsudskiemu, także socjalista, Jędrzej Moraczewski

22 listopada 1918 – Józef Piłsudski objął urząd Tymczasowego Naczelnika Państwa, najwyższą władzę w Polsce, odpowiadającą funkcji głowy państwa

23 listopada 1918 – w Polsce wprowadzony został 8 godzinny dzień i 46 godzinny tydzień pracy

28 listopada 1918 – ogłoszono ordynację wyborczą do sejmu opartą o zasadę pięcioprzymiotnikową; prawa wyborcze zyskały kobiety

16 stycznia 1918 – Naczelnik Państwa powołał nowy rząd, na czele którego stanął znany w świecie pianista a także działacz polityczny Ignacy Paderewski

18 stycznia 1919 – w Paryżu rozpoczęła obrady konferencja pokojowa

26 stycznia 1919 – na obszarach kontrolowanych przez Piłsudskiego (terenach byłego Królestwa Polskiego i Galicji Zachodniej) odbyły się wybory do sejmu ustawodawczego; w wyniku tych wyborów Narodowa Demokracja (prawica) stała się najsilniejszym ugrupowaniem politycznym, niezdolnym jednak do samodzielnego sprawowania władzy

7 lutego 1919 – Naczelnik Państwa podpisał dekrety o powszechnym obowiązku szkolnym, utworzeniu Najwyższej Izby Kontroli oraz powołaniu Pocztovej Kasy Oszczędności

20 lutego 1919 – sejm uchwalił Małą Konstytucję, która obowiązywała do czasu uchwalenia pełnej konstytucji w 1921 r. (Konstytucja marcowa)

Materiał 1.

Dekret Naczelnika Państwa Józefa Piłsudskiego o powierzeniu misji utworzenia rządu Ignacemu Daszyńskiemu, 14 listopada 1918 r.

Wyszędłszy z niemieckiej niewoli, zastałem wyzwalającą się Polskę w najbardziej chaotycznych stosunkach wewnętrznych i zewnętrznych wobec zadań niezmiernie trudnych, w których lud polski sam musi wykazać swoją zdolność organizacyjną, bo żadna siła z zewnątrz nie może mu jej narzucić. Uważałem za swój obowiązek ułatwić ludowi pracę organizowania się i postanowiłem rozważyć rolę i znaczenie przywódców stronnictw ludowych, które miały nadać charakter nowemu rządowi.

W rozmowach, przeprowadzonych z przedstawicielami niemal wszystkich stronnictw w Polsce, spotkałem się, ku wielkiej mej radości, z zasadniczym potwierdzeniem mych myśli.

Pytania

1. Scharakteryzuj sytuację polityczną w Polsce na przełomie 1918 i 1919 r.

Praca domowa

1. Zbierz informacje na temat odmiennych wizji odbudowy Polski wyrażanych przez Józefa Piłsudskiego i Romana Dmowskiego. Wyjaśnij, jaka rolę na polskiej scenie politycznej odegrał rząd Ignacego Jana Paderewskiego?
2. Ustal na podstawie szkolnych podręczników do historii, używanych w kraju Twojego pobytu, w jakim stopniu wydarzenia lat 1918-1919 wpłynęły na dzieje tego kraju. Czy znajdujesz jakiegokolwiek analogie z losami Odrodzonej Polski?

Pierwsze miesiące niepodległości (2)

Materiał 1.

Ignacy Mościcki, Autobiografia

Ignacy Mościcki (1867-1946), wybitny polski chemik, prezydent II RP 1926-1939

[Piłsudski] Mówił mi, że jeszcze pozostając w Magdeburgu wyczuwał, że państwo polskie na nowo powstanie, a w jego ręce złożona zostanie władza dyktatorska. I wtedy zastanawiał się już nad tym, jaką metodą wypadnie mu rządzić w Polsce, czy utrzymać władzę dyktatorską, z której, jak historia uczy, prawie nikt z własnej woli nie zrezygnował, czy też dążyć do wciągnięcia w rządzenie państwem jak największej części społeczeństwa. Wybrał drugą alternatywę.

Wprawdzie, mówił, dyktatorskie rządzenie, szczególnie w początkach tworzenia na nowo organizmu państwowego, byłoby znacznie łatwiejsze, ale naród nie byłby wówczas wychowywany. Dyktatura nie spełniłaby bowiem tego zadania. Cały jej czas byłby stracony dla zdobywania przez społeczeństwo kultury państwowotwórczej, której Polska tak bardzo potrzebowała. I dlatego, że tak rozstrzygnął w Magdeburgu, spieszył się z zebraniem sejmu dla złożenia swojej władzy w ręce przedstawicielstwa narodu.

Materiał 2.

Fotografia Józefa Piłsudskiego w mundurze legionowym i oficjalny portret Piłsudskiego w mundurze marszałkowskim ze wstęgą Orderu Orła Białego i Krzyżem Wielkim Virtuti.

Józef Piłsudski ok. 1916 r.

Portret marszałka Józefa Piłsudskiego, Stanisław Zawadzki

Pytania

1. Odwołując się do opinii Ignacego Mościckiego oceń rolę Józefa Piłsudskiego w pierwszych miesiącach niepodległości.
Praca domowa
2. Zbierz informacje na temat odmiennych wizji odbudowy Polski wyrażanych przez Józefa

Piłsudskiego i Romana Dmowskiego. Wyjaśnij, jaką rolę na polskiej scenie politycznej odegrał rząd Ignacego Jana Paderewskiego?

3. Ustal na podstawie szkolnych podręczników do historii, używanych w kraju Twojego pobytu, w jakim stopniu wydarzenia lat 1918-1919 wpłynęły na dzieje tego kraju. Czy znajdujesz jakiegokolwiek analogie z losami Odrodzonej Polski?

Świat wobec Polski. Roman Dmowski i sprawa Polski na konferencji w Wersalu (1)

Kalendarium

18 stycznia 1919 – początek obrad konferencji pokojowej w Paryżu

29 stycznia 1919 – polska delegacja po raz pierwszy przedstawia propozycje w sprawie granic

24-27 lutego 1919 – Francja, Wielka Brytania i Włochy uznały istnienie państwa polskiego

28 czerwca 1919 – w Wersalu podpisany został traktat pokojowy z Niemcami

31 lipca 1919 – sejm polski podjął uchwałę w sprawie ratyfikacji traktatu wersalskiego

1 września 1919 – Naczelnik Państwa Józef Piłsudski ratyfikował traktat wersalski

Materiał 1.

Nota Romana Dmowskiego na Konferencji Pokojowej w Paryżu w sprawie granicy zachodniej Polski, 28 lutego 1919 r.

Odbudowanie Państwa Polskiego winno być uważane jako:

akt sprawiedliwości i odszkodowania za zbrodnię rozbiorów (1772-1793-1795),

wynik rozwoju polskich sił narodowych, które rosły mimo destrukcyjnych wysiłków mocarstw rozbiorczych i konsekwencja rozpadnięcia się Austro-Węgier, rozkładu imperium rosyjskiego i klęski Niemiec,

konieczność utworzenia między Niemcami a Rosją państwa silnego i prawdziwie niepodległego.

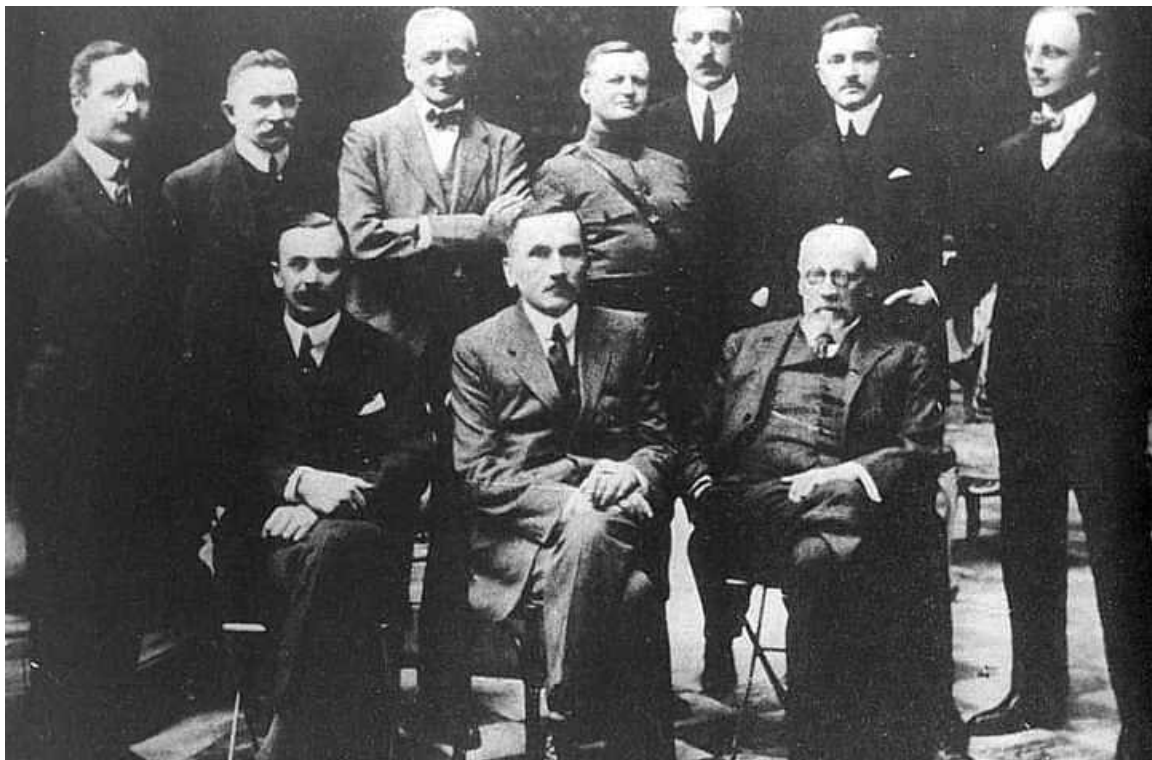
Z pierwszego założenia wynika, że punktem wyjścia do określenia granic odbudowanego Państwa Polskiego powinno służyć terytorium Polski sprzed pierwszego rozbioru (1772).

Drugi wzgląd narzuca pewne zmiany dawnych granic przez włączenie do Państwa Polskiego niektórych ziem, położonych poza jej granicami z 1772 r., gdzie ludność polska dała dowód swej żywotności, lub też przez pozostawienie poza Państwem Polskim tych części terytorium 1772 r., gdzie siły narodowe polskie uległy znacznemu zmniejszeniu po rozbiorach.

Konsekwencją trzeciego założenia jest pewna rektyfikacja dawnych granic, przez przystosowanie ich do wymagań ekonomicznych nowożytnego państwa i jego obrony.

Materiał 2.

Komitet Narodowy w Paryżu. W pierwszym rządzie po środku Roman Dmowski.

Pytania

1. Przypomnij najważniejsze różnice w poglądach politycznych Józefa Piłsudskiego i Romana Dmowskiego w kwestii odbudowy państwowości polskiej wyrażane przez obu polityków podczas I wojny światowej. Wyjaśnij, czy współpraca Romana Dmowskiego i Józefa Piłsudskiego w pierwszych miesiącach niepodległości była możliwa.

Praca domowa

1. Zbierz informacje na temat decyzje konferencji wersalskiej w sprawie zachodniej granicy RP (granicy z Niemcami) i pokaż przebieg tej granicy na mapie.
2. Zbierz w Internecie informacje na temat koncepcji Romana Dmowskiego i Józefa Piłsudskiego w sprawie granic II RP po I wojnie światowej - porównaj ich stanowiska i przedstaw najistotniejsze różnice.

Granice i terytorium II Rzeczypospolitej (1)

31 października 1918 - początek polsko-ukraińskich walk o Lwów, w których udział wzięła młodzież - „Orlęta Lwowskie”

- 27 grudnia 1918 - wybuch Powstania Wielkopolskiego
- 23 stycznia 1919 - początek straż polsko-czechosłowackich na Śląsku Zaolziańskim, przyznanym mocą decyzji mocarstw zachodnich Czechosłowacji
- 16 lutego 1919 - podpisanie rozejmu kończącego Powstanie Wielkopolskie
- 16 sierpnia 1919 - wybuch pierwszego Powstania Śląskiego
- 10 lutego 1920 - gen. Józef Haller dokonuje zaślubin Polski z Bałtykiem
- 7 lipca 1920 - plebiscyt na Warmii, Mazurach i Powiślu
- 19 lipca 1920 - wybuch drugiego Powstania Śląskiego

Materiał 1.

Odznaka Krzyż Obrońców Lwowa

Materiał 2.

Obraz *Orleńca*

Materiał 3.

Maria Dąbrowska, Dzienniki

2 stycznia 1919, [...] przyszły wiadomości o wydarciu Poznańskiego Niemcom. Czytałam o tym płacząc. Wczoraj mieliśmy prawdziwy Nowy Rok. Przyjechał Paderewski i witany był jak panujący Narodu. [...] Jeszcze nigdy mistrz sztuki w Polsce tak nie był witany. [...]

17 marca 1919, [...] Rozeszły się dodatki nadzwyczajne [gazetowe] z uchwałami kongresu pokojowego, co do granic Polski z Niemcami. Został przyznany nam Gdańsk z [...] malutkim kawałkiem wybrzeża [...]. Najgorsze te Prusy Wschodnie, te pruskie kleszcze znów nam Wisłę ściskają. [...]

Materiał 4.

Odezwa mobilizacyjna. Ostrów Wielkopolski, 10 stycznia 1919 r.

Hej, kto Polak na bagnety

Żyj Swoboda, Polsko żyj

Takim hasłem cnej podniety

Trąbko nasza wrogom brzmij!

Bracia! Kto kocha naród, kto kocha świętą naszą ziemię ojczystą, kto pragnie wolności i szczęścia [...] niech spieszy w szeregi armii. Nie czas dziś odpoczywać po trudach wojennych, bo dzieło jeszcze nieskończone [...]. Niech zadaniem naszym będzie obrona tego, cośmy

Niemcom wydarli i oswobodzenie rodaków naszych, którzy pod jarzmem niemieckim jeszcze cierpią.

Materiał 5.

Plakat z plebiscytu na Górnym Śląsku.

 Materiał 6.

Komunikat sztabu wojsk powstańczych, Katowice, 6 maja 1921 r.

Komunikat sztabu: Terytorium Górnego Śląska aż do tzw. linii Korfantego znajduje się w rękach powstańców, wspomaganych przez całą ludność polską. [...] Zapał u powstańców i wśród całej ludności polskiej [...] niesłychany. Odbywają się wszędzie olbrzymie manifestacje ludowe [...]. Niemcy na Górnym Śląsku poczynają rozumieć powagę tego potężnego odruchu ludu polskiego i liczą się z tym, że Górny Śląsk należeć musi do Polski [...].

Pytania

1. Na podstawie fragmentu Dziennika Marii Dąbrowskiej, wyjaśnij poglądy pisarki na temat Niemiec, jako sąsiada odradzającej się z Polski. Czy wspomniane pogłoski o przynależności Gdańska okazały się prawdą? Jaki był los Gdańska w okresie międzywojennym?
2. Odpowiedz, do jakich wydarzeń odnoszą się materiały 1. i 2. Odpowiedz, czego możemy dowiedzieć się o postawach i zaangażowaniu tamtego pokolenia młodych Polaków.
3. Odpowiedz, do jakich wydarzeń odnoszą się materiały 4. i 7. Przeanalizuj treść tych przekazów. Wyjaśnij, do jakich wartości odwołują się te materiały.
4. Zanalizuj przekaz propagandowy (materiał 5) z okresu walk o przynależność Górnego Śląska i Opolszczyzny do Polski.
5. Na podstawie materiałów 6. i 8. oceń skuteczność polskich działań w obroni przynależności Górnego Śląska i Śląska Opolskiego do Rzeczypospolitej w latach 1918-1923.

Praca domowa

1. Wskaż najważniejsze kwestie sporne w relacjach II RP z sąsiadami: Litwą, Czechosłowacją i Niemcami.
2. Korzystając z atlasu historycznego porównaj terytorium Rzeczypospolitej z 1772 r. z terytorium II RP i z obecnym obszarem Polski.
3. Sprawdź w atlasie historycznym, obejmującym okres międzywojenny używanym w szkole kraju Twojego pobytu/ lub zamieszkania, jakie informacje zamieszczono na temat II Rzeczypospolitej.

Granice i terytorium II Rzeczypospolitej (2)

Pytania

1. Korzystając z map przedstawiających wyniki plebiscytu na Górnym Śląsku oraz zasięg granic II Rzeczypospolitej, oceń skuteczność polskich działań w obronie przynależności Górnego Śląska i Śląska Opolskiego do Rzeczypospolitej w latach 1918-1923.

Praca domowa

1. Korzystając z atlasu historycznego porównaj terytorium Rzeczypospolitej z 1772 r. z terytorium II RP i z obecnym obszarem Polski.

Rok 1920 (1)

Kalendarium

19 marca 1920 – Józef Piłsudski mianowany został na stopień marszałka

21 kwietnia 1920 – podpisano umowę między rządem RP a rządem ukraińskim Semena Petlury w sprawie niepodległości Ukrainy, granicy polsko-ukraińskiej i współdziałania wojskowego polsko-ukraińskiego

7-8 maja 1920 – wojska polskie wkroczyły do Kijowa

5 czerwca 1920 – ofensywa sowiecka, przerwanie frontu, początek cofania się wojsk polskich

1 lipca 1920 – w warunkach zagrożenia sowieckiego powołano Radę Obrony Państwa, na której czele stanął Wincenty Witos, przywódca chłopskiego PSL-Piast

23 lipca 1920 – z inicjatywy sowieckiej powstał w Białymstoku Tymczasowy Komitet

Rewolucyjny Polski, tzw. komitet białostocki z Feliksem Dzierżyńskim na czele, który miał objąć władzę w Polsce po zwycięstwie Armii Czerwonej

13 sierpnia 1920 – ciężkie walki w rejonie Radzymina i Ossowa na przedpolach Warszawy.

14 sierpnia 1920 – natarcie wojsk polskich dowodzonych przez gen. Władysława Sikorskiego znad Wkry (na północny-zachód od Warszawy)

15 sierpnia 1920 – początek zmiany położenia strategicznego na froncie polsko-sowieckim – „Cud nad Wisłą”

16 sierpnia 1920 – kontruderzenie wojsk polskich dowodzonych przez Józefa Piłsudskiego znad Wieprza (na południowy-wschód od Warszawy)

20-26 września 1920 – zwycięska dla Polski bitwa nad Niemnem, która przesądziła zwycięstwo militarne w starciu z sowiecką Rosją

18 marca 1921 – traktat pokojowy zawarty między Polską a Rosją Radziecką w Rydze (Łotwa), który określił granicę wschodnią II RP

Materiał 1.

Polski plakat z 1920 r.

Materiał 2.

OBYWATELE RZECZYPOSPOLITEJ!

OJCZYŻNA W POTRZEBIE!

Wrogowie otaczający nas zewsząd skupili wszystkie siły, by zniszczyć wywalczoną krwią i trudem żołnierza polskiego niepodległość naszą. Zastępy najeźdźców, ciągnące aż z głębi Azji, usiłują złamać bohaterskie wojska nasze, by runąć na Polskę, stratedować nasze niwy, spalić wsie i miasta i na cmentarzysku polskiem rozpocząć swoje straszne panowanie.

Jak jednolity, niewzruszony mur stanąć musimy do oporu. O pierś całego narodu rozbić się ma nawała bolszewizmu. Jedność, zgoda i wyężniona praca niech skupi nas wszystkich dla wspólnej sprawy!

Żołnierz polski, krwią broczący na froncie, musi mieć to przeświadczenie, iż stoi z nim cały naród, każdej chwili gotowy przyjść mu z pomocą.

Chwila taka nadeszła.

Wzywamy tedy wszystkich, zdolnych do noszenia broni, by dobrowolnie zaciągali się w szeregi armji, stwierdzając, iż za Ojczyznę każdy w Polsce z własnej woli gotów złożyć krew i życie.

Niech spieszą wszyscy: i ci, młodość i siłę czujący w żyłach, co żelazem odpierać będą najazd wroga, i ci, którzy stanąć mogą do pracy w instytucjach wojskowych, by zwolnić z nich i zastąpić tych, co na froncie przydatni być mogą. Niech na wołanie Polski nie zabraknie żadnego z jej wiernych i prawych synów, co wzorem ojców i dziadów pokotem położą wroga u stóp Rzeczypospolitej.

Wszystko dla zwycięstwa! Do broni!

W imieniu Rady Obrony Państwa

J. Piłsudski

Naczelnik Państwa i Naczelny Wódz.

Warszawa, dnia 3 lipca 1920 r.

Odezwa z 1920 r.

Plakat z 1920 r.

Materiał 3.

Mapa. Bitwa warszawska 1920 r.

Linia frontu w sierpniu 1920 r.

Pytania

1. Zanalizuj polskie materiały propagandowe z wojny 1920 r. Odpowiedz, do jakich wartości odwoływali się twórcy tych materiałów i w jaki sposób przedstawiali przeciwnika.
2. Odczytaj z mapy maksymalny zasięg obecności Armii Czerwonej na ziemiach polskich w sierpniu 1920 r.
3. Oceń znaczenie wydarzeń 1920 r. dla Polski, Europy i Rosji Radzieckiej.

Praca domowa

1. Zbierz w Internecie informacje o roli marszałka Józefa Piłsudskiego w zwycięstwie sierpniowym 1920 r.
2. Anglik, lord Edgar Vincent D`Abernon nazwał Bitwę warszawską 1920 r. „Osiemnastą decydującą bitwą w dziejach świata”. Sprawdź, jakie jeszcze inne bitwy z historii powszechnej znalazły się na liście lorda D`Abernona.
3. Sprawdź, czy i jak w podręcznikach szkolnych kraju Twojego pobytu/ zamieszkania przedstawione są wydarzenia 1920 r. w Polsce.

Rok 1920 (2)

Materiał 1.

Manifest Tymczasowego Komitetu Rewolucyjnego Polski, Białystok, 30 lipca 1920 r.

Nie po to idą, wkraczają do Polski nasi bracia rosyjscy, by ją zawojować, wojnę obecną narzucił im rząd Polski, walczą ono przede wszystkim pokój dla siebie, gdyż tylko pokój da im możliwość powrócenia do domów, możliwość podjęcia dzieła tworzenia nowego ładu. Pokój trwały, gwarantujący ich od nowych zamachów na ich wolność, może być zawarty tylko pomiędzy Rosją socjalistyczną a Socjalistyczną Polską Rad Robotniczych.

Materiał 2.

Tymczasowy Komitet Rewolucyjny Polski, po środku siedzą Feliks Dzierżyński i Julian Marchlewski

Materiał 3.

Stefan Żeromski, *Na probostwie w Wyszowie*

(...) Wkrótce ukazał się Radzymin ze zgliszczami w środku rynku jeszcze dymiącymi, z domami przewracanymi od pocisków i cmentarną pustką, która legła w zbombardowanych placach i zaułkach. Z Radzymina posunęliśmy już żywiej do Wyszowa. Zbliżając do tego miasteczka,

spostreśliśmy most na Bugu w stanie opłakanego zniszczenia. Trzeba było przeprowić się za rzekę przez most kolejowy (...) gdy wreszcie dotarliśmy do środka miasta, objaśniono nas w wojskowej komendzie, iż generał Józef Haller bawi właśnie na probostwie. Zziębnięci i zmęczeni postanowiliśmy szukać gościny właśnie na probostwie. (...) Zastaliśmy w dużym pokoju, oprócz wiekowego plebana (...) generała Hallera i ambasadora francuskiego Jusseranda. Trafiliśmy właśnie na sam środek relacji kanonika o pobycie w jego domu w ciągu ubiegłego tygodnia „rządu polskiego” z ramienia Rosyjskiej Republiki Rad, złożonego z rodaków naszych - doktora Juliana Marchlewskiego, Feliksa Dzierżyńskiego i Feliksa Kohna. Zapijając gorącą herbatę, jak przez sen przypomniałem sobie postać dra Juliana Marchlewskiego (...) rozgrzany przypomniałem sobie drugiego z wielkorządców Feliksa Kohna (...) trzeciego - Feliksa Dzierżyńskiego - mam szczęście nie znać osobiście, nigdy nie byłem w promieniu jego jurysdykcji i cieszę się świadomością, iż nigdy nie widziałem ani jego twarzy, ani nie dotykałem ręki krwią obmazanej po łokieć, ani słyszałem wyrazów, z jego ust wychodzących. (...)

Pytania

1. Wyjaśnij przyczyny odrzucenia przez społeczeństwo polskie oferty „polskiego rządu komunistycznego” (Manifest tzw. komitetu białostockiego, czyli Tymczasowego Komitetu Rewolucyjnego Polski, powstałego w Białymstoku z inicjatywy Lenina).

Praca domowa

1. Zbierz w Internecie informacje o roli marszałka Józefa Piłsudskiego w zwycięstwie sierpniowym 1920 r.
2. Anglik, lord Edgar Vincent D`Abernon nazwał Bitwę warszawską 1920 r. „Osiemnastą decydującą bitwą w dziejach świata”. Sprawdź, jakie jeszcze inne bitwy z historii powszechnej znalazły się na liście lorda D`Abernona.
3. Sprawdź, czy i jak w podręcznikach szkolnych kraju Twojego pobytu/ zamieszkania przedstawione są wydarzenia 1920 r. w Polsce.

Polska państwem wielonarodowym i wielokulturowym (1)

30 września 1921 - pierwszy spis powszechny w odrodzonej Polsce; na 27, 4 mln mieszkańców przypadało 30% mniejszości narodowych: Ukraińcy stanowili 14, 3%, Żydzi 7, 8%, Białorusini 3, 8%, Niemcy 3,8%

9 grudnia 1931 - wedle drugiego spisu powszechnego w Polsce Ukraińcy stanowili 14% społeczeństwa, Żydzi 8, 5%, Białorusini 3% a Niemcy 2,3%

15 czerwca 1934 - w Warszawie nacjonalista ukraiński zastrzelił ministra spraw wewnętrznych Bronisława Pierackiego.

13 września 1934 - Polska wypowiedziała traktat o mniejszościach, uzasadniając to możliwością ingerencji państw obcych w jej sprawy wewnętrzne.

5 maja 1937 - polsko-żydowska komisja studiów udała się na Madagaskar w celu zorientowania się w możliwościach emigracyjnych Żydów z Polski

4 października 1937 - zarządzeniem rektorów szkół wyższych rozdzielone zostały miejsca zajmowane przez studentów Polaków i Żydów

Materiał 1.

Mapa: Druga Rzeczpospolita. Wyznania Materiał 2.

Mapa: Druga Rzeczpospolita. Narodowości

Pytania

1. Przypomnij, jakie były historyczne uwarunkowań wielokulturowego charakteru społeczeństwa polskiego w okresie międzywojennym.
2. Przeprowadź, na podstawie map (materiał 1. i 2.), analizę geograficznego rozkładu wybranej mniejszości narodowej i wybranej mniejszości wyznaniowej w II RP.
3. Rozważ znaczenie tak zróżnicowanej struktury narodowościowo-wyznaniowej dla życia społecznego. Jaką politykę powinno prowadzić państwo polskie w tym obszarze życia społecznego? Rozważcie wspólnie, na podstawie zebranych informacji i rozmowy z nauczycielem, czy prowadziło właściwą politykę w tym zakresie.
4. Dziś wielokulturowość postrzegamy, jako wartość samą w sobie. Odnieś się do realiów Polski międzywojennej i odpowiedz, czy tak zróżnicowana struktura narodowościowo-wyznaniowej niosła zagrożenia dla spójności wewnętrznej i bezpieczeństwa zewnętrznego państwa polskiego. Przedstaw swój pogląd.

Praca domowa

1. Na podstawie informacji zebranych w Internecie przygotuj krótką prezentację o życiu wybranej mniejszości wyznaniowej albo narodowościowej w II RP.
2. Na podstawie zebranych informacji przygotuj głos w debacie: „Państwo narodowe czy narodowościowe, dylematy polskich polityków okresu międzywojennego.”

Polska państwem wielonarodowym i wielokulturowym (2)

Materiał 1.

**Tabela. Ludność większych miast w Polsce (1931 r.).
Język ojczysty. Wyznanie. (Dane w tysiącach)**

Wyszczególnienie	Warszawa	Łódź	Lwów	Poznań	Kraków	Wilno
	L u d n o ś ć w t y s i ą c a c h					
Ogółem 1931 r.	1171,9	604,6	312,2	246,5	219,3	195,1
J ę z y k o j c z y s t y						
Polski	826,2	357,0	198,2	238,2	171,2	128,6
Ukraiński (i ruski)	1,3	0,1	35,1	0,2	1,0	0,2
Białoruski	0,6	0,1	0,0	0,0	0,0	1,7
Rosyjski	4,0	0,9	0,5	0,2	0,1	7,4
Niemiecki	1,9	53,5	2,5	6,4	0,7	0,6
Żydowski	333,3	191,7	75,3	1,1	45,8	54,6
Inny i niepodany	4,6	1,3	0,6	0,4	0,5	2,0
W y z n a n i e (r e l i g i e i w y z n a n i a)						
Rz. kat.: obrządek łac.	783,9	340,2	157,5	236,8	159,4	126,0
Rz. kat.: obrządek gr.	1,0	0,3	49,8	0,4	1,6	0,3
Prawosławne	9,0	2,1	1,1	0,5	0,3	9,3
Ewangelickie	21,2	56,1	3,6	6,5	1,1	1,8
Inne chrześcijańskie	1,1	2,7	0,3	0,2	0,2	2,1
Mojżeszowe	352,7	202,5	99,6	2,0	56,5	55,0
Inne niechrześcijańskie	0,2	0,0	0,0	0,0	0,0	0,5
Nieokreślone	2,8	0,7	0,3	0,1	0,2	0,1

[za:] Mały rocznik statystyczny 1939, Warszawa 1939, s. 37-38.

Materiał 2.

Tabela. Ludność deklarująca język polski jako język ojczysta oraz wyznanie rzymskokatolickie w Polsce w 1931 r.

Województwo	Odsetek ludności deklarującej język polski jako ojczysty w danym województwie	Odsetek ludności wyznania rzymskokatolickiego w danym województwie
Ogółem	70,5	66,9
Białostockie	71,9	67,8
Kieleckie	89,2	88,3
Krakowskie	91,3	89,0
Lubelskie	85,6	76,9
Lwowskie	57,7	46,3
Łódzkie	80,1	77,6
Nowogrodzkie	52,4	40,2
Poleskie	14,5	11,0
Pomorskie	89,8	89,7
Poznańskie	90,5	89,6
Stanisławowskie	22,4	16,6
Śląskie	92,3	92,3
Tarnopolskie	49,3	36,7
Warszawskie	88,1	86,5
Wileńskie	59,7	62,5
Wołyńskie	16,6	15,7

[za:] Piotr Eberhardt, Między Rosją a Niemcami. Przemiany narodowościowe w Europie Środkowo-Wschodniej, Wyd. PWN, Warszawa 1996, s. 104.

Pytania

1. Między narodowością polską a wyznaniem rzymskokatolickim zachodziła wysoka korelacja. Na podstawie materiału statystycznego odpowiedz, czy liczba wyznawców rzymskiego katolicyzmu w Polsce była taka sama, jak liczba tych, którzy deklarowali język polski jako ojczysty. Czy przedstawione dane stanowiły argument dla przeciwników stereotypu „Polak-katolik”?
2. Na podstawie danych statystycznych odnoszących się do największych miast II RP porównaj strukturę narodowościowo-wyznaniową dwóch wybranych polskich miast np. Warszawy i Lwowa.

Praca domowa

1. Na podstawie informacji zebranych w Internecie przygotuj krótką prezentację o życiu wybranej mniejszości wyznaniowej albo narodowościowej w II RP.
2. Na podstawie zebranych informacji przygotuj głos w debacie: „Państwo narodowe czy narodowościowe, dylematy polskich polityków okresu międzywojennego.”

Polska państwem wielonarodowym i wielokulturowym (3)

Materiał 1.

Mapa. Podział administracyjny Polski w roku 1931 r.
(na mapie zaznaczono granice między zaborcami w 1914 r.)

Materiał 2.

TABL. 17. LUDNOŚĆ WEDŁUG JĘZYKA OJCZYSTEGO W 1931 R. (dok.)

Województwa Miasta Wieś	Ogółem	Język ojczysty							
		pol- ski	ukra- iński	ruski	biało- ruski	ro- syj- ski	nie- miec- ki	żydow- ski i hebraj- ski	inny i nie poda- ny
		w odsetkach							
Polska	100.0	68.9	10.1	3.8	3.1	0.4	2.3	8.6	2.8
Miasta	100.0	68.4	2.1	1.1	0.4	0.6	2.6	24.3	0.5
Wieś	100.0	69.1	13.1	4.9	4.1	0.4	2.2	2.6	3.6
M. st. Warszawa	100.0	70.7	0.1	0.0	0.0	0.3	0.2	28.3	0.4
Warszawskie	100.0	98.3	0.0	0.0	0.0	0.1	1.6	9.7	0.3
Miasta	100.0	64.8	0.0	0.0	0.0	0.1	0.5	34.3	0.3
Wieś	100.0	94.1	0.0	0.0	0.0	0.1	1.9	3.6	0.3
Łódzkie	100.0	81.0	0.0	0.0	0.0	0.0	4.9	13.8	0.3
Miasta	100.0	62.1	0.0	0.0	0.0	0.1	7.3	30.3	0.2
Wieś	100.0	94.0	0.0	0.0	0.0	0.0	3.3	2.4	0.3
Kieleckie	100.0	88.9	0.0	0.0	0.0	0.0	0.3	10.7	0.1
Miasta	100.0	70.9	0.0	0.0	0.0	0.1	0.1	28.7	0.2
Wieś	100.0	95.7	0.0	0.0	0.0	0.0	0.3	3.9	0.1
Lubelskie	100.0	85.1	3.0	0.5	0.1	0.1	0.6	10.5	0.1
Miasta	100.0	63.0	0.3	0.0	0.0	0.2	0.1	36.2	0.2
Wieś	100.0	90.3	3.6	0.6	0.0	0.1	0.8	4.5	0.1
Białostockie	100.0	66.9	0.2	0.1	16.3	2.8	0.4	12.1	1.2
Miasta	100.0	55.4	0.1	0.0	1.9	3.3	0.8	38.3	0.2
Wieś	100.0	70.8	0.2	0.1	21.1	2.6	0.3	3.4	1.5
Wileńskie	100.0	59.7	0.0	0.1	22.7	3.4	0.1	6.5	5.5
Miasta	100.0	63.0	0.1	0.0	3.0	3.7	0.2	28.9	1.1
Wieś	100.0	58.8	0.0	0.1	27.8	3.3	0.1	3.3	6.6
Nowogródzkie	100.0	52.4	0.0	0.1	39.1	0.7	0.0	7.3	0.4
Miasta	100.0	45.4	0.1	0.1	11.4	2.4	0.2	40.3	0.1
Wieś	100.0	53.2	0.0	0.1	42.1	0.4	0.0	3.7	0.5
Poleskie	100.0	14.5	4.8	—	6.6	1.4	0.1	10.0	62.6
Miasta	100.0	29.7	0.5	—	3.7	5.3	0.1	48.8	11.9
Wieś	100.0	12.2	5.4	—	7.1	0.9	0.1	4.1	70.2
Wotyńskie	100.0	16.6	68.0	0.4	0.1	1.1	2.3	9.9	1.6
Miasta	100.0	27.5	16.1	0.2	0.1	5.3	1.1	48.6	1.1
Wieś	100.0	15.1	75.2	0.4	0.1	0.6	2.4	4.5	1.7
Poznańskie	100.0	90.5	0.1	0.0	0.0	0.0	7.4	1.9	0.1
Miasta	100.0	90.7	0.1	0.0	0.0	0.1	3.8	5.2	0.1
Wieś	100.0	90.4	0.0	0.0	0.0	0.0	9.2	0.3	0.1
Pomorskie	100.0	88.0	0.0	0.0	0.0	0.1	10.1	1.6	0.2
Miasta	100.0	89.2	0.1	0.0	0.0	0.1	6.3	4.1	0.2
Wieś	100.0	87.3	0.0	0.0	0.0	0.0	12.3	0.2	0.2
Śląskie	100.0	92.3	0.0	0.0	0.0	0.0	7.0	0.5	0.2
Miasta	100.0	85.5	0.0	0.0	0.0	0.0	12.9	1.4	0.2
Wieś	100.0	95.6	0.0	0.0	0.0	0.0	4.2	0.1	0.1
Krakowskie	100.0	91.3	0.1	2.5	0.0	0.0	0.4	5.6	0.1
Miasta	100.0	79.3	0.2	0.2	0.0	0.0	0.9	19.2	0.2
Wieś	100.0	95.3	0.1	3.3	0.0	0.0	0.2	1.0	0.1
Lwowskie	100.0	57.7	18.5	15.6	0.0	0.0	0.4	7.5	0.3
Miasta	100.0	63.5	7.4	4.7	0.0	0.1	0.4	23.7	0.2
Wieś	100.0	55.8	22.2	19.2	0.0	0.0	0.4	2.1	0.3
Stanisławowskie	100.0	22.4	46.9	22.0	0.0	0.0	1.1	7.4	0.2
Miasta	100.0	40.8	18.7	11.0	0.0	0.0	1.9	27.4	0.2
Wieś	100.0	17.9	53.9	24.7	0.0	0.0	0.9	2.4	0.2
Tarnopolskie	100.0	49.3	25.1	20.4	0.0	0.0	0.2	4.9	0.1
Miasta	100.0	58.3	10.3	9.3	0.0	0.0	0.1	21.9	0.1
Wieś	100.0	42.2	28.1	22.7	0.0	0.0	0.2	1.6	0.1

[w:] Mały Rocznik Statystyczny, Warszawa 1939, s. 23.

Materiał 3.

TABL. 18. LUDNOŚĆ WEDŁUG WYZNANIA W 1931 R. (dok.)

Województwa Miasta Wieś	Ogółem	Wyznanie							
		rzymskokat.		prawosławne	ewangelickie ^a	inne chrześcijańskie	możeszowe	inne niechrześcij.	nieokreśl. niepodane
		obrz. łac.	obrz. gr. kat.						
w odsetkach									
Polska	100.0	64.8	10.4	11.8	2.6	0.5	9.8	0.0	0.1
Miasta	100.0	63.8	3.7	2.2	2.8	0.2	27.2	0.0	0.1
Wieś	100.0	65.1	13.0	15.4	2.6	0.6	3.2	0.0	0.1
M. st. Warszawa	100.0	67.1	0.1	0.8	1.8	0.1	29.9	0.0	0.2
Warszawskie	100.0	86.6	0.0	0.2	2.4	0.7	9.9	0.0	0.2
Miasta	100.0	63.0	0.1	0.3	1.6	0.2	34.7	0.0	0.1
Wieś	100.0	92.5	0.0	0.1	2.6	0.8	3.8	0.0	0.2
Łódzkie	100.0	78.9	0.0	0.1	5.8	0.6	14.4	0.0	0.2
Miasta	100.0	59.6	0.1	0.3	7.8	0.5	31.6	0.0	0.1
Wieś	100.0	92.1	0.0	0.1	4.4	0.6	2.6	0.0	0.2
Kieleckie	100.0	88.1	0.0	0.1	0.4	0.1	11.1	0.0	0.2
Miasta	100.0	69.5	0.1	0.3	0.4	0.0	29.6	0.0	0.1
Wieś	100.0	95.0	0.0	0.0	0.4	0.2	4.2	0.0	0.2
Lubelskie	100.0	75.3	0.1	9.9	1.0	0.5	13.0	0.0	0.2
Miasta	100.0	54.8	0.1	1.6	0.3	0.1	42.9	0.0	0.2
Wieś	100.0	80.0	0.2	11.9	1.1	0.6	6.0	0.0	0.2
Białostockie	100.0	61.7	0.1	24.1	1.0	0.7	12.3	0.0	0.1
Miasta	100.0	50.8	0.2	8.5	1.4	0.2	38.7	0.1	0.1
Wieś	100.0	65.4	0.1	29.3	0.8	0.8	3.5	0.0	0.1
Wileńskie	100.0	62.5	0.1	25.4	0.3	2.7	8.7	0.2	0.1
Miasta	100.0	60.8	0.1	7.5	0.8	1.1	29.2	0.4	0.1
Wieś	100.0	62.9	0.1	30.1	0.1	3.1	3.4	0.2	0.1
Nowogródzkie	100.0	40.2	0.2	51.3	0.1	0.1	7.8	0.2	0.1
Miasta	100.0	37.2	0.1	18.6	0.4	0.1	42.6	1.0	0.0
Wieś	100.0	40.5	0.2	54.8	0.1	0.1	4.1	0.1	0.1
Poleskie	100.0	11.1	0.2	77.3	0.5	0.8	10.1	0.0	0.0
Miasta	100.0	25.2	0.3	24.7	0.4	0.2	49.2	0.0	0.0
Wieś	100.0	8.9	0.1	85.3	0.5	0.9	4.2	0.0	0.1
Wołyńskie	100.0	15.7	0.5	69.8	2.6	1.3	10.0	0.0	0.1
Miasta	100.0	25.3	0.4	23.5	1.4	0.3	49.1	0.0	0.0
Wieś	100.0	14.4	0.5	78.2	2.7	1.5	4.6	0.0	0.1
Poznańskie	100.0	89.3	0.1	0.1	8.2	0.1	2.1	0.0	0.1
Miasta	100.0	89.7	0.1	0.2	4.1	0.1	5.7	0.0	0.1
Wieś	100.0	89.1	0.0	0.1	10.2	0.1	0.4	0.0	0.1
Pomorskie	100.0	87.5	0.1	0.1	10.1	0.3	1.8	0.0	0.1
Miasta	100.0	88.6	0.1	0.3	6.1	0.2	4.5	0.0	0.2
Wieś	100.0	86.9	0.1	0.0	12.3	0.3	0.3	0.0	0.1
Śląskie	100.0	92.3	0.1	0.0	5.9	0.1	1.5	0.0	0.1
Miasta	100.0	89.2	0.1	0.1	6.5	0.1	3.9	0.0	0.1
Wieś	100.0	93.8	0.0	0.0	5.7	0.1	0.3	—	0.1
Krakowskie	100.0	89.0	2.3	0.5	0.3	0.0	7.6	0.0	0.3
Miasta	100.0	73.6	0.6	0.1	0.7	0.1	24.8	0.0	0.1
Wieś	100.0	94.2	2.8	0.7	0.2	0.0	1.7	0.0	0.4
Lwowskie	100.0	46.3	41.7	0.3	0.4	0.1	11.0	0.0	0.2
Miasta	100.0	47.9	17.8	0.3	0.6	0.1	33.2	0.0	0.1
Wieś	100.0	45.8	49.6	0.3	0.4	0.1	3.6	0.0	0.2
Stanisławowskie	100.0	16.6	72.9	0.1	0.8	0.0	9.5	0.0	0.1
Miasta	100.0	29.4	33.8	0.1	1.7	0.1	34.8	0.0	0.1
Wieś	100.0	13.4	82.7	0.1	0.6	0.0	3.1	0.0	0.1
Tarnopolskie	100.0	36.7	54.5	0.1	0.2	0.1	8.4	0.0	0.0
Miasta	100.0	37.7	27.2	0.2	0.2	0.0	34.7	0.0	0.0
Wieś	100.0	36.5	60.1	0.1	0.2	0.1	3.0	0.0	0.0

^a Wyznania ewangelickie: augsburskie, reformowane i unijne.

[w:] Mały Rocznik Statystyczny, Warszawa 1939, s. 25.

Pytania

1. Na podstawie tabel 17. oraz 18. z Rocznika statystycznego (1939) i mapy administracyjnej II RP przedstaw geograficzny rozkład wybranej mniejszości na obszarze II RP
2. Na podstawie tabel 17. oraz 18. z Rocznika statystycznego (1939) wymień najważniejsze mniejszości narodowe i wyznaniowe w II RP.
3. Na podstawie tabel 17. oraz 18. z Rocznika statystycznego (1939) odczytaj i zinterpretuj dane statystyczne dla wybranej mniejszości narodowej lub wyznaniowej.
4. Na podstawie tabel 17. oraz 18. z Rocznika statystycznego (1939) scharakteryzuj strukturę narodowościowo-wyznaniową wybranego województwa II RP

Praca domowa

1. Na podstawie informacji zebranych w Internecie przygotuj krótką prezentację o życiu wybranej mniejszości wyznaniowej albo narodowościowej w II RP.
2. Na podstawie zebranych informacji przygotuj głos w debacie: „Państwo narodowe czy narodowościowe, dylematy polskich polityków okresu międzywojennego.”

Gospodarka polska w pierwszych latach niepodległości. Trudności i osiągnięcia (2)

Materiał 1.

Eugeniusz Kwiatkowski, Dysproporcje (1931)

Eugeniusz Kwiatkowski (1888-1974), polityk i ekonomista, 1935-39 wicepremier i min. Skarbu RP

Zajmujemy od najdawniejszych wieków żyzną i urodzajną ziemię, jakiej wiele narodów jest pozbawionych; wewnętrzne skarby tej ziemi są olbrzymie, nieocenione i różnorodne. Ludność nasza jest w swej masie pracowita (...). A mimo to jesteśmy dziś krajem biednym (...). Gdziekolwiek skierujemy nasz wzrok i naszą myśl wszędzie odślania się bezmierna potrzeba pracy. Rzeki systematycznie niszczą resztki skromnego dorobku ludzkiego, tracąc swą wartość komunikacyjną i energetyczną; drogi nasze są złe i przestarzałe, środki i urządzenia komunikacyjne lądowe i morskie wymagają rozbudowy i uzupełnień; olbrzymia część miast i miasteczek naszych urąga współczesnej cywilizacji; nie mamy najniezbędniejszej nawet ilości wodociągów, urządzeń kanalizacyjnych (...) elektrowni, gazowni (...). A mimo to jesteśmy dziś krajem ciężkiego bezrobocia i nie możemy nawet odpowiedzieć jasno, co chcemy uczynić w przyszłości z przyrostem ludnościowym i jaki los zgotować chcemy naszym robotnikom.

Pytania

1. Wskaż, co zdaniem Eugeniusza Kwiatkowskiego jest trudnym do wytłumaczenia, a nawet zaskakującym, w życiu społeczno-ekonomicznym Polski międzywojennej.

Praca domowa

1. Przygotuj głosu w dyskusji: „Historyczne uwarunkowania zacofania cywilizacyjnego Polski u progu niepodległości”.

Kryzys gospodarczy

Kalendarium

sierpień 1976 - władze wprowadziły reglamentację sprzedaży cukru (sprzedaż na kartki)
 1978 - w Polsce zanotowano spadek płac realnych
 1979 - wedle danych Głównego Urzędu Statystycznego produkcja przemysłowa w Polsce spadła pierwszy raz od zakończenia wojny

Materiał 1.

Kolejka po papier toaletowy

Materiał 2.

Zadłużenie Polski w krajach zachodnich

Lata	1970	1974	1987	1980
Wielkość długu w (mld. dolarów)	0,6	3,6	15,0	23,0
Stosunek długu do wolnodewizowego eksportu (%)	0,5	1,0	3,0	4,0
Udział obsługi w przychodach eksportowych (%)	12,0	60		75*

* Uważa się, że udział bezpieczny nie powinien przekraczać 25%

Pytania

1. Scharakteryzuj główne założenia polityki gospodarczej Edwarda Gierka. Wymień

- najważniejsze inwestycje gospodarcze lat 70. XX w. w Polsce.
2. Wyjaśnij przyczyny i koszty podwyższenia poziomu życia mieszkańców w latach 70. oraz przyczyny narastających trudności ekonomicznych w Polsce.
  3. Gospodarka PRL określana jest niekiedy, jako „gospodarka niedoborów.” Jak rozumiesz to pojęcie w kontekście sytuacji ekonomicznej Polski czasów Gomułki i Gierka?

Praca domowa

1. Na podstawie informacji zgromadzonych na stronie internetowej:

http://www.ipn.gov.pl/portal/pl/238/6813/Propaganda_Polski_Ludowej.html

scharakteryzuj propagandę władz komunistycznych w latach 70. XX w.

2. Zbierz na podanej wyżej stronie internetowej przykłady działań propagandowych towarzyszących budowie wybranej inwestycji PRL czasów Edwarda Gierka i scharakteryzuj metody oraz środki propagandowe, które zastosowano w tych przekazach. Wyjaśnij cel tych zabiegów.

Emigracja z Polski. Polska a Polacy poza krajem (1)

Kalendarium

lipiec 1929 - w Warszawie obradował I zjazd Polaków z Zagranicy, podczas którego utworzona została Rada Organizacyjna Polaków z Zagranicy

czerwiec 1932 - nadzór nad kwestią emigracji z ziem polskich z rąk zlikwidowanego Urzędu Emigracyjnego przejęło Ministerstwo Spraw Zagranicznych oraz Ministerstwo Pracy i Opieki Społecznej

październik 1933 - Senat obradował nad problemem kolonizacji polskiej w Paranie (Brazylia), gdzie podjęto akcję zakupu ziemi pod polskie osadnictwo

Materiał 1.

Linie przewozów pasażerskich przedsiębiorstwa Gdynia-Ameryka. Linie Żeglugowe S.A. w latach 1930-39.

Materiał 2.

Pamiętnik emigranta we Francji (Departament Meuse), 1936 r.

(...) Wolne chwile spędza się rozmaicie i na wycieczkach i przy muzyce (radio prawie jest w każdym domu) to w kinie, to na zabawie, przez radio słuchamy Warszawę, Katowice, Poznań, Hejnał z Mariackiej wieży z Krakowa itd. Z Polskich organizacji nie korzystałem, bo nic nie pomogą i nie poradzą. Do władz Polskich się nie zwracałem jeszcze, bo mi nie było trzeba. We Francji będę siedział jak długo mi się da, ale gdybym się zestarzał tutaj to na stare lata przyjadę do Polski. Obywatelstwa francuskiego nie przyjąłem i nie myślę na razie przyjmować a za gościnę, to gdyby kiedyś granice Francji znalazły się w niebezpieczeństwie to zgłoszę się natychmiast na pierwszy ogień. Gdy przyjadę do Polski to się u kogoś przytulę i tak już samotnie chyba będę żył, nie gwarantuję (ponieważ w starych piecach diabli palą) obecnie mam 38 lat. Za tych 10 lat, co tu jestem to już dużo ludzi pojechało do Polski z własnej woli niektórzy ładny kapitałik wywieźli, a niektórzy to i prawie nago, i boso, i z długiem. Choć i we Francji było bezrobocie i redukcja (...), ale tego tutaj nie było. Czytam z Polski „Ilustrowanego Kuriera Codziennego”, „Światowida”, „Na szerokim świecie” i „Boćka” i „Wolne żarty”, bo ja się interesuję całym światem i sportem a polityką mało. Ja od Polski nic nie żądam, ale w każdym razie jestem Polakiem i dosyć dobrym i życzę Polsce, aby mogła się stać najpotężniejszą i najbogatszą żebyśmy się nikogo nie bali i byli u siebie, i dorabiali nasz kraj. (...)

Pytania

1. Wyjaśnij, dlaczego zjawisko emigracji z Polski nie wygasło wraz z odzyskaniem niepodległości. Odpowiedz, co mogło być przyczyną emigracji z II Rzeczypospolitej? Wskaż czynniki ekonomiczne i pozaekonomiczne.
2. W latach 1930-1939 przedsiębiorstwo Gdynia-Ameryka Linie Żeglugowe S.A. obsługiwało

przewozy pasażerskie na liniach: północnoatlantyckiej, południowoatlantyckiej i palestyńskiej. Podaj najważniejsze przyczyny tego, że przedsiębiorstwo Gdynia-Ameryka Linie Żeglugowe S.A. koncentrowało się w latach 1930-39 na przewozach pasażerskich na tych liniach. Podaj wyjaśnienie dla linii północnoatlantyckiej Gdynia-Nowy Jork i dla linii południowoatlantyckiej Gdynia-Rio de Janeiro-Buenos Aires oraz wyjaśnienie dla linii palestyńskiej Konstanca-Hajfa.

3. Porównaj wychodźstwo okresu międzywojennego z emigracją XIX-wieczną. Czy zauważasz podobieństwa, czy różnice? Przedstaw swój pogląd.
4. Na podstawie materiału 2. Sporządź portret psychologiczny i mentalny emigranta - autora tych wspomnień.

Praca domowa

1. Szukamy śladów przeszłości wokół nas. Poszukaj pamiątek rodzinnych, środowiskowych (być może w miejscowej parafii rzymsko katolickiej), źródeł historycznych miejscowych, dokumentujących - jeśli jest to możliwe - historię polskiej emigracji z okresu międzywojennego w miejscu Twojego zamieszkania/ pobytu. Podziel się kolegami rezultatami twoich poszukiwań.
2. Historia mówiona, wywiad: Zbierz informacje o emigracji z Polski w okresie międzywojennym do Twojego kraju/regionu/miasta a następnie przedstaw je w formie notatki/ nagrania/ filmu/ prezentacji.

Emigracja z Polski. Polska a Polacy poza krajem (2)

Materiał 1.

TABL. 20. WYCHODZTWO^a WEDŁUG KRAJÓW, WYZNANIA I PŁCI
W LATACH 1927 – 1938

Rodzaje i kierunki wychodztwa	Wyznanie							Płeć		
	rzymskokat.		pra- wo- sław- ne	ewan- ge- lickie	moj- że- szo- we	inne	nie po- da- ne	męż- czy- źni	ko- biety	nie po- da- na
	obrz. łac.	obrz. gr.kat.								
	w tysiącach									
Sezonowe	393,1	10,0	31,7	11,9	0,6	5,5	81,0	170,0	357,7	6,1
do Niemiec	330,2	7,9	0,2	11,9	0,5	0,2	80,3	135,8	290,0	5,4
do Łotwy	60,1	2,1	29,3	0,0	0,1	5,2	0,7	31,1	65,7	0,7
do Estonii	2,8	—	2,2	—	—	0,1	—	3,1	2,0	—
Niesezonowe	393,7	105,0	55,8	14,8	198,6	1,5	8,4	450,3	318,3	9,2
do krajów europ.	303,0	43,4	3,8	1,2	19,2	0,3	8,2	218,8	151,2	9,1
do Francji	274,5	41,6	3,4	0,4	9,0	0,3	6,3	196,1	131,3	8,1
do Belgii	19,1	0,2	0,0	0,0	6,1	0,0	0,1	15,0	10,1	0,4
do innych europ.	9,4	1,6	0,4	0,8	4,1	0,0	1,8	7,7	9,8	0,6
do krajów poza- europejskich	90,7	61,6	52,0	13,6	179,4	1,2	0,2	231,5	167,1	0,1
do Stanów Zj. Am.	15,4	2,0	1,0	0,4	27,6	0,0	0,0	20,8	25,6	0,0
do Kanady	34,1	35,3	10,5	6,0	13,5	0,5	0,1	60,6	39,4	0,0
do Argentyny	29,9	20,0	25,1	4,0	33,7	0,3	0,1	78,0	35,1	0,0
do Brazylii	8,4	2,8	5,9	1,9	13,0	0,1	0,0	19,9	12,2	0,0
do Paragwaju	1,0	0,9	8,8	1,0	0,1	0,2	—	6,3	5,7	—
do Palestyny	0,0	—	0,0	0,0	73,7	—	—	34,9	38,8	0,0
do innych pozaeur.	1,9	0,6	0,7	0,3	17,8	0,1	0,0	11,0	10,3	0,1

^a Wychodztwo do krajów europejskich w 1930 r. podzielono według wyznania płci szacunkowo.

U w a g a. Ob. uwagę do tabl. 17, str. 52.

Tabela 1. Wychodźstwo z Polski według wyznania i płci w latach 1927-1938

Materiał 2.

TABL. 21. WYCHODZTWO WEDŁUG WOJEWÓDZTW
W LATACH 1927-1938

Województwa ^a	Wychodztwo sezonowe				Wychodztwo niesezonowe					
	Ogółem	do Niemiec	do Łotwy	do Estonii	Ogółem	w tym do				
						Francji	Stanów Zjedn. Am.	Kanady	Argentyny	Palestyny
w tysiącach										
Polska	533,8	431,2	97,5	5,1	777,8^b	335,5	46,4	100,0	113,1	73,7
M. st. Warszawa	0,3	0,3	0,0	—	33,5	5,9	3,3	1,3	4,8	9,7
Warszawskie	8,8	7,0	1,8	—	40,5	17,2	4,6	3,7	4,6	5,6
Łódzkie	171,8	170,2	1,6	0,0	79,4	56,5	2,0	2,6	2,8	7,2
Kieleckie	82,6	78,8	3,5	0,3	58,9	28,3	1,7	7,0	5,1	4,9
Lubelskie	5,3	2,0	3,3	—	35,7	8,0	2,8	5,1	7,7	4,6
Białostockie	6,4	6,0	0,4	—	30,4	5,9	5,6	2,4	5,5	6,3
Wileńskie	72,8	0,0	68,3	4,5	22,9	7,8	1,2	0,8	7,0	2,9
Nowogródzkie	9,2	0,2	8,8	0,2	15,1	3,5	1,1	0,9	3,7	2,6
Poleskie	0,4	0,0	0,4	—	29,2	0,4	2,7	5,4	10,1	4,6
Wołyńskie	0,5	0,1	0,4	—	60,0	1,1	2,5	12,7	22,9	5,9
Poznańskie	90,4	90,1	0,2	0,1	58,8	45,2	0,8	1,0	0,8	1,9
Pomorskie	13,8	13,6	0,2	0,0	20,9	14,5	1,0	1,2	0,6	0,9
Śląskie	3,9	3,9	—	—	5,3	3,0	0,1	0,0	0,2	0,4
Krakowskie	35,7	34,2	1,5	—	62,2	41,2	3,6	5,4	2,0	3,0
Lwowskie	26,8	21,3	5,5	—	128,8	76,1	8,0	17,7	12,9	6,9
Stanisławowskie	3,0	3,0	—	—	27,6	5,2	2,0	7,6	6,6	3,2
Tarnopolskie	2,0	0,4	1,6	—	64,5	13,0	2,8	25,1	15,7	2,9
Niewiadome	0,1	0,1	—	0,0	3,9	2,7	0,5	0,1	0,1	0,1

^a Miejsce wydania paszportu. ^b W tym 0,2 tys. paszportów wydanych na terenie W. M. Gdańska.

U w a g a. Ob. uwagę do tabl. 17, str. 52.

Tabela 2. Wychodźstwo z Polski według województw w latach 1927-1938

Pytania

1. Na podstawie zamieszczonych danych zanalizuj wychodźstwo z Polski do wybranego przez Ciebie kraju.
2. Na podstawie danych statystycznych wskaż najpopularniejsze adresy polskiej emigracji w okresie międzywojennym. Wyjaśnij, co mogło być atutem tych miejsc.

Praca domowa

1. Zbierz podstawowe informacje o historii polskiej emigracji w kraju swojego pobytu. Czy dotarłeś do informacji odnoszących się do okresu międzywojennego? Przedstawia rezultaty swoich poszukiwań.
2. Poznaj, o ile to jest możliwe, realia emigracyjne kraju Twojego pobytu np.: dotrzyj do informacji odnoszących się do warunków i sposobów podróżowania emigrantów, organizacji polskiej emigracji w danym kraju i jej życia codziennego w realiach miejscowych itp.

Mapa. Linie przewozów pasażerskich przedsiębiorstwa Gdynia-Ameryka. Linie Żeglugowe S.A. w latach 1930-39.

Polityka zagraniczna, jako narzędzie obrony niepodległości (1)

Kalendarium

- 15 stycznia 1921 - w Genewie podpisano traktat polsko-rumuński, który zobowiązywał oba kraje do wzajemnej pomocy na wypadek napaści ze strony Związku Sowieckiego
- 19 lutego 1921 - w Paryżu podpisana polsko-francuska umowa polityczna. Jej uzupełnieniem była konwencja wojskowa (podpisana 21 lutego), która zobowiązywała oba kraje do udzielenia sobie pomocy na wypadek ataku ze strony Niemiec
- 18 marca 1921 - w Rydze podpisano traktat pokojowy pomiędzy Polską a Rosją i Ukrainą

Materiał 1.

Konwencja wojskowa między Polską a Francją, 19 lutego 1921 r.

Artykuł I

W wypadku, gdyby sytuacja w Niemczech stała się groźna w takim stopniu, że wystąpiłoby niebezpieczeństwo wojny przeciwko jednemu z zainteresowanych krajów, a zwłaszcza w razie mobilizacji niemieckiej, jak również w wypadku, gdyby wykonanie Traktatu Wersalskiego wymagało wspólnego działania z ich strony, oba rządy zobowiązują się zwiększyć swe przygotowanie tak, aby móc udzielić sobie szybkiej, skutecznej pomocy i działać wspólnie. Na wypadek agresji niemieckiej przeciwko jednemu z obu krajów, oba kraje są również zobowiązane przystąpić do akcji w myśl obopólnego porozumienia.

Za agresję niemiecką uważana będzie wszelka agresja wychodząca z terytorium podlegającego rządowi niemieckiemu, a więc terytorium pozostającego w granicach ustalonych przez Traktat Wersalski.

Artykuł II

W razie, gdyby Polsce groziła wojna ze strony Republiki Sowieców lub w razie napadu tej ostatniej, Francja zobowiązuje się do działania zarówno na lądzie, jak i na morzu, aby przyczynić się do zapewnienia Polsce bezpieczeństwa wobec Niemiec, tak jak kraj ten jest określony powyżej, jak również do udzielenia pomocy w obronie przeciw armii Sowieców.

Materiał 2.

Roman Dmowski, *Polityka polska i odbudowanie państwa*

Roman Dmowski (1864-1939), polityk, współtwórca ruchu narodowego

My, walcząc o nasze pojęcie Polski, szliśmy do stworzenia w środkowo-wschodniej Europie nowego państwa całkiem samoistnego zarówno gospodarczo, jak politycznie, państwa mającego dane do zdobycia roli mocarstwowej, mogącego służyć za oparcie dla mniejszych narodów Europy Środkowej, oddzielającego Niemcy od Rosji, wreszcie mającego wartość cennego sojusznika dla wielkich narodów, którym przerost potęgi niemieckiej zagraża, państwa zatem stanowiącego poważny czynnik równowagi europejskiej.

Rozumieliśmy, że przy najszcześniejszym nawet rozstrzygnięciu kwestii obszaru Polski do tej roli od razu ona nie dojdzie, że musi się wychować przedtem nowe pokolenie, z nowymi pojęciami, z poważniejszym obliczem moralnym, niż ludzie wyrosli z niewoli – pokolenie zdolne podołać wielkim zadaniom niezawisłego państwa.

Walka o nasze terytorialne pojęcie Polski, to nie tyle była walka o ten, czy inny kawałek ziemi, ile o całą przyszłość Środkowej i Wschodniej Europy.

Pytania

1. Scharakteryzuj układ sił w Europie w okresie międzywojennym, jako przestrzeń warunkującą polską politykę zagraniczną.
2. Podejmij próbę określenia polskiej racji stanu w polityce zagranicznej w okresie dwudziestolecia międzywojennego.
3. Wyjaśnij, jakie gwarancje bezpieczeństwa stwarzał Polsce w dwudziestolecium międzywojennym system wersalski. Odpowiedz, jakie były słabości tego ładu

- międzynarodowego.
4. Polska polityka zagraniczna musiała uwzględniać dwóch najważniejszych i zarazem najgroźniejszych sąsiadów: Niemcy i Związek Radziecki (Sowiecki). Wyjaśnij, czy zmiany zachodzące w tych państwach w okresie międzywojennym stanowiły zagrożenie dla suwerenności Polski.
  5. Odpowiedz, czy Polsce groziła izolacja na arenie międzynarodowej w okresie międzywojennym? Odpowiedz, które państwa europejskie i dlaczego mogły stać się sojusznikami młodego państwa polskiego?

Praca domowa

1. Zbierz informacje o głównych zasadach polityki zagranicznej Józefa Piłsudskiego i obozu sanacyjnego. Przedstaw w klasie wyniki swoich poszukiwań.
2. Rozważ, czy Polska miała szansę ocalić swoją niepodległość w obliczu zagrożenia ze strony Trzeciej Rzeszy i ZSRR? Przedstaw swój pogląd na ten temat.

Wobec zagrożeń międzynarodowych. Polityka zagraniczna w latach trzydziestych XX w. (1)

Materiał 1.

Pakt o nieagresji zawarty pomiędzy Rzeczpospolitą Polską i Związkiem Socjalistycznych Republik Sowieckich, 25 lipca 1932 r.

Artykuł I

Obie umawiające się strony, stwierdzając, że wyrzekły się wojny, jako narzędzia polityki międzynarodowej w ich wzajemnych stosunkach, zobowiązują się wzajemnie do powstrzymywania się od wszelkich działań agresywnych lub napaści jedna na drugą zarówno samodzielnie, jak łącznie z innymi mocarstwami.

Za działania sprzeczne z zobowiązaniami niniejszego artykułu uznany będzie wszelki akt gwałtu, naruszający całość i nietykalność terytorium lub niepodległość polityczną drugiej umawiającej się strony, nawet gdyby te działania były dokonane bez wypowiedzenia wojny i z uniknięciem wszelkich jej możliwych przejawów.

Artykuł II

W razie gdyby jedna z umawiających się stron została napadnięta przez państwo trzecie lub przez grupę państw trzecich, druga umawiająca się strona zobowiązuje się nie udzielać ani bezpośrednio, ani pośrednio pomocy i poparcia państwu napadającemu przez cały czas trwania zatargu (...).

Materiał 2.

Deklaracja o niestosowaniu przemocy pomiędzy Polską i Niemcami, 26 stycznia 1934 r.

Rząd polski i rząd niemiecki uważają, że nastąpił moment, aby rozpocząć nowy okres w stosunkach politycznych polsko-niemieckich przez bezpośrednie porozumiewanie się jednego państwa z drugim. Wobec tego zdecydowały się one przez niniejszą deklarację położyć podstawę dla przyszłego kształtowania się tych stosunków.

Oba rządy wychodzą przy tym z założenia, że utrzymywanie i utrwalanie stałego pokoju pomiędzy ich krajami stanowi istotny warunek dla powszechnego pokoju w Europie. (...) Oba rządy oświadczają, że jest ich zamiarem porozumiewać się bezpośrednio we wszelkiego rodzaju zagadnieniach, dotyczących ich wzajemnych stosunków. W razie, gdyby wynikły pomiędzy nimi kwestie sporne, których by się nie dało załatwić w drodze bezpośrednich rokowań oba rządy będą szukały tych rozwiązań w każdym poszczególnym wypadku we wzajemnym porozumieniu przy pomocy innych sposobów pokojowych, przy czym w razie potrzeby nie uchybia to możliwości zastosowania tych rodzajów postępowania, które są przewidziane dla takiego wypadku w innych obowiązujących je wzajemnie porozumieniach. W żadnym jednak wypadku nie będą się one uciekały do stosowania przemocy w celu załatwienia tego rodzaju spraw spornych (...).

Pytania

1. Scharakteryzuj układ sił w Europie w latach 30. XX w. Uwzględnij zagrożenia dla Polski ze strony państw sąsiedzkich i ich systemów politycznych i ideologicznych.

Praca domowa

1. Przygotuj głos w dyskusji: „Sojusznicy II RP. Czy Polsce groziła izolacja na arenie międzynarodowej w okresie międzywojennym? Czy sojusze Polski w dwudziestoleciu międzywojennym można nazwać egzotycznymi?”
2. Scharakteryzuj stosunek Hitlera i Stalina wobec porządku wersalskiego w Europie Środkowo-Wschodniej.
3. Napisz krótka notatkę: „Niemcy i ZSRR (Rosja Sowiecka) w polskiej polityce zagranicznej w latach 1932-1938.”

Wobec zagrożeń międzynarodowych. Polityka zagraniczna w latach trzydziestych XX w. (2)

Kalendarium

- 25 lipca 1932 - Polska i Związek Sowiecki (ZSRR) podpisały pakt o nieagresji
- 2 listopada 1932 - Józef Beck objął stanowisko ministra spraw zagranicznych, które piastował do września 1939 r.
- 21 stycznia 1934 - podpisanie niemiecko-polskiej deklaracji o niestosowaniu przemocy.
- 15 marca 1938 - Anschluss (przyłączenie) Austrii do III Rzeszy
- 17 marca 1938 - po incydencie na granicy polsko-litewskiej rząd Polski zwrócił się w ultimatywnym tonie do rządu Litwy w sprawie nawiązania nieistniejących od 1918 r. stosunków dyplomatycznych
- 29 września 1938 - na mocy układu zawartego w Monachium (III Rzesza, Włochy, Francja, Wielka Brytania) Niemcy zajęły część Czechosłowacji leżącą przy granicy z III Rzeszą
- 30 września 1938 - rząd Polski zwrócił się do władz Czechosłowacji w sprawie zwrotu Zaolzia (Śląska Cieszyńskiego)
- 2 października 1938 - oddziały polskie rozpoczęły zajmowanie Zaolzia (Śląska Cieszyńskiego)
- 24 października 1938 - minister spraw zagranicznych III Rzeszy Joachim von Ribbentrop w rozmowie a ambasadorem Polski w Niemczech Józefem Lipskim zaproponował włącznie Gdańska do Rzeszy, przeprowadzenie eksterytorialnych linii drogowych i kolejowych przez polskie Pomorze (Pomorze Gdańskie) oraz przedłużenie paktu o nieagresji na 25 lat

Materiał 1.

Adam Krzyżanowski, *Dzieje Polski*

Piłsudski chciał ugruntować byt i rozwój państwa zawieraniem w pierwszym rządzie umów politycznych dwustronnych (bilateralnych). Nie wierzył w skuteczność paktów wielostronnych (multilateralnych). Uznawał stosunki, zachodzące między bezpośrednio zainteresowanymi, zwłaszcza sąsiedzkie, za szczególnie ważne. Dążył do zawierania umów z sąsiadami. W jego oczach umowy wielostronne stanowiły czynnik drugorzędny, albowiem tworzyły organizację wielogłową, obejmującą także państwa mało zainteresowane w kształtowaniu się polityki polskiej (...). Dopatrywał się w nich niebezpieczeństwa wciągnięcia Polski w sferę tego lub owego bloku ideologicznego, stawiającego sobie cele mało konkretne, mniej lub więcej utopijne (...).

Pytania

1. Na podstawie zamieszczonych materiałów scharakteryzuj koncepcję Józefa Piłsudskiego w odniesieniu do polityce zagranicznej II RP w latach 30. XX w.
2. Jakimi zasadami kierowała się polska polityka zagraniczna w stosunkach z Berlinem i Moskwą w latach 1926-1938. Wyjaśnij, jakie miejsce w polskiej polityce zagranicznej zajmowały Niemcy i ZSRR (Rosja Sowiecka), a jaką państwa Europy Zachodniej?

Kultura i sztuka dwudziestolecia międzywojennego (1)

Kalendarium

- 6 stycznia 1924 - ukazał się pierwszy numer tygodnika „Wiadomości Literackie”
- 13 listopada 1924 - Władysław Reymont został uhonorowany literacką Nagrodą Nobla
- 18 stycznia 1925 - laureatem przyznanej po raz pierwszy Państwowej Nagrody Literackiej został Stefan Żeromski
- 1 lutego 1925 - początek nadawania audycji radiowych przez Polskie Towarzystwo Radiotechniczne
- 23-30 stycznia 1927 - w Warszawie odbył się pierwszy Międzynarodowy Konkurs Chopinowski
- 29 września 1929 - premiera pierwszego polskiego filmu dźwiękowego
- 28 listopada 1930 - w Warszawie otwarto Bibliotekę Narodową; zbiór wynosił 300 tys. książek
- 24 maja 1931 - w Raszynie pod Warszawą rozpoczęła pracę najsilniejsza w świecie radiostacja; liczba radioabonentów wynosiła 310 tys.
- 29 września 1933 - na mocy rozporządzenia rządu rozpoczęła działalność Polska Akademia Literatury, powołana w celu opieki nad współczesną kulturą literacką
- 6 stycznia 1935 - w Warszawie ukazał się pierwszy numer prawniczego tygodnika „Prosto z Mostu”, stanowiącego ideową przeciwagę dla „Wiadomości Literackich”
- 27 kwietnia 1936 - w Paryżu odbyła się premiera baletu Harnasie Karola Szymanowskiego, najwybitniejszego polskiego kompozytora od czasów Fryderyka Chopina

Praca domowa

1. Na wybranych przykładach przedstaw powiązania kultury polskiej z kulturą europejską tego okresu.
2. Zbierz w Internecie informacje o rozwoju polskiego filmu w okresie międzywojennym. Odszukaj na You Tube sceny z przebojami (szlagierami) z polskich filmów z lat 30. Przedstaw dwa, trzy wybrane przykłady kolegom w klasie. Poddajcie analizie ówczesną konwencję, kostium, teksty piosenek, tematykę i sposób wykonawstwa.

Oświata i nauka w II Rzeczypospolitej (1)

Kalendarium

- grudzień 1918 - inauguracja Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego
- maj 1919 - otwarcie Uniwersytetu Poznańskiego
- grudzień 1919 - w Krakowie rozpoczęła działalność Polska Akademia Umiejętności
- grudzień 1921 - ponad 33% ludności Polski stanowiły osoby nieumiejące pisać i czytać
- październik 1929 - uroczystości 350-lecia założenia i 10-lecia wznowienia działalności przez Uniwersytet Stefana Batorego w Wilnie
- marzec 1932 - sejm uchwalił ustawę o reformie szkolnictwa, która wprowadzała obowiązkową 7-letnią szkołę powszechną, 4-letnie gimnazjum oraz 2-letnie liceum

maj 1932 - w Warszawie otwarto Instytut Radowy im. Marii Curie-Skłodowskiej, prowadzący badania w dziedzinie chorób nowotworowych

grudzień 1938 - wskaźnik analfabetyzmu w Polsce wynosił 18%

Materiał 1.

Wyższe uczelnie i studium 1918-1938.

W roku akademickim 1937/1938 r. w Polsce istniały 32 wyższe uczelnie (w roku 1918/1919 - 7, w roku 1932/1933 - 24).

Studiowało na nich 49, 3 tys. osób - w tym 28% kobiet. Największą popularnością cieszyło się prawo (ponad 20 % studium), wydziały techniczne (ponad 15%), humanistyczne (15%), ekonomiczne i nauk politycznych (14%), medyczne (11%).

Materiał 2.

Tabela. Analfabetyzm wśród ludności Polski w 1931 roku (dane w procentach, ludność w wieku powyżej 10 lat)

Materiał 3.

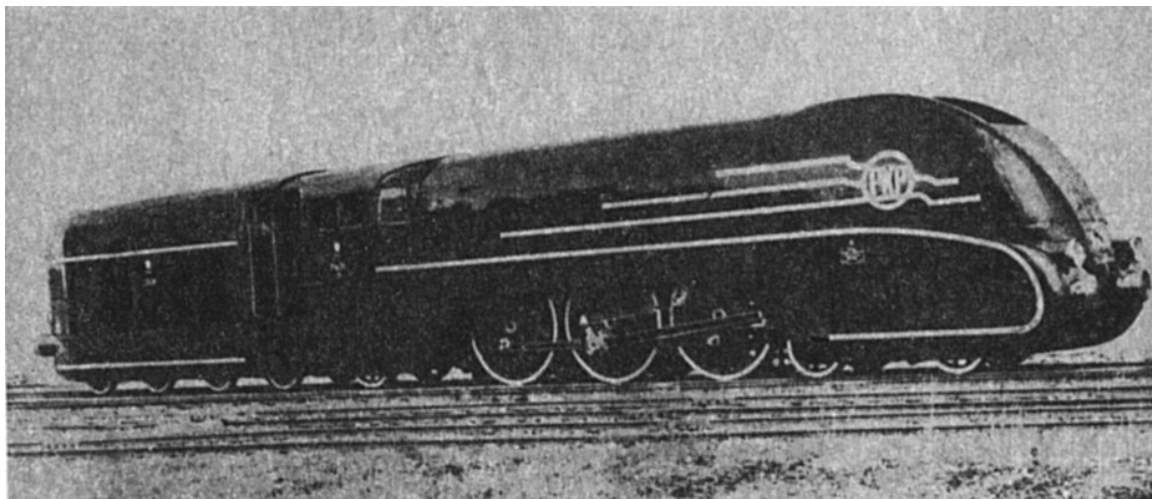

Podział administracyjny Polski w roku 1931 r.

Zamieszczona mapa województw II Rzeczypospolitej, z zaznaczonymi granicami państw zaborczych z 1914 r., pozwala odnieść dane odnoszące się do analfabetyzmu ludności Polski do konkretnych przestrzeni.

Materiał 4.

Parowóz polski PM-36

Praca w grupach. Analiza danych statystycznych.

Na podstawie zamieszczonych danych statystycznych (materiał 1.) zanalizuj geografie analfabetyzmu w II RP.

Możecie pracować w grupach. Podzielcie się na trzy grupy.

Każda z grup niech scharakteryzuje zjawisko analfabetyzmu w województwach jednego z trzech byłych zaborów. Np. dawny zabór austriacki (Galicja) to w II RP województwa: krakowskie, lwowskie, stanisławowskie i tarnopolskie.

Pomocna w tym ćwiczeniu będzie mapa, na której znaczone granice państwa zaborczych sprzed 1914 r.

Uwzględnij kategorie podane w materiale 3. (wieś-miasto; kobiety-mężczyźni).

Wnioski, do których dojdziecie, zapiszcie, następnie przedstawcie kolegom i wspólnie przedyskutujcie.

Praca domowa

1. Ustal z pomocą Internetu, w których miastach Polski działały przed 1939 r. uniwersytety.
2. Zbierz informacje, jak wyglądała i funkcjonowała polska szkoła w okresie międzywojennym? Zajmij się wybranym aspektem, np. poszukaj informacji, czy były wówczas w Polsce szkoły koedukacyjne. Przedstaw rezultaty swoich poszukiwań.

Kościół rzymskokatolicki i życie religijne w II RP (2)

Materiał 1.

Tabela. Ludność według wyznania w 1931 r.

Materiał 2.

Podział administracyjny Polski (1931 r.)

(na mapie zaznaczono granice między zaborcami w 1914 r.)

Pytania

1. Na podstawie materiałów z rozdziału Polska państwem wielonarodowym i wielokulturowym przypomnij najważniejsze informacje o składzie narodowościowym i wyznaniowym społeczeństwa polskiego w latach 1918-1939.
2. Na podstawie danych statystycznych scharakteryzuj strukturę wyznaniową wybranego województwa II RP.

Praca domowa

Sporządź notatkę zawierającą najważniejsze wnioski wynikające z analizy danych statystycznych odnoszących się do wybranej mniejszości wyznaniowej w II RP. Zanalizuj geograficzny rozkład tej mniejszości wyznaniowej na mapie II RP.

Życie codzienne w II RP (1)

Kalendarium

- 1 sierpnia 1924 - maksymalna prędkość samochodów i motocykli poruszających się po Warszawie ustalona została na 25 km/godz.
- grudzień 1924 - liczba samochodów zarejestrowanych w Polsce wynosiła 7, 5 tys.
- 18 kwietnia 1926 - Polskie Radio rozpoczęło nadawanie stałych audycji w godz. 17-23.
- 28 kwietnia 1934 - otwarcie portu lotniczego na Okęciu
- 1 stycznia 1939 - w Polsce zarejestrowanych było ponad 54 tys. pojazdów mechanicznych, w tym ponad 40 tys. samochodów
- marzec 1939 - liczba radioabonentów przekroczyła 1 mln

Materiał 1.

Konrad Wrzos, *Na zamku w Nieświeżu*

Zarządzający zamkiem powiedział mi, że ze 168 pokoiów zamkowych 140 jest zamkniętych i nieogrzewanych. Tryb życia uległ w ciągu ostatnich trzech lat całkowitej zmianie. Z blisko 300 urzędników ordynacji zredukowano 40. Służby zamkowej jednak nie zredukowano, ponieważ przechodzi ona z pokolenia na pokolenie i obecnie już piąte pokolenie pracuje na zamku. Osobisty personel księcia [Radziwiłła] obejmuje 5 osób. Wpłata tygodniowa na utrzymanie domu wynosiła w 1929 r. 500-600 zł tygodniowo, obecnie wynosi 100-120 zł. Ponieważ nabiał, mąka itp. Czerpane są z własnego gospodarstwa, w mieście kupuje się cukier, sól, herbatę, oliwę i inne rzeczy niezbędne do stołu. (...) Do stołu siada przeciętnie 10 osób, księżę prowadzi dom otwarty i z przyjemnością przyjmuje okolicznych ziemian, przyjaciół i przyjezdnych. (...)

Materiał 2.

Mapa 1. Polska A, Polska B, Polska C.

Materiał 3.

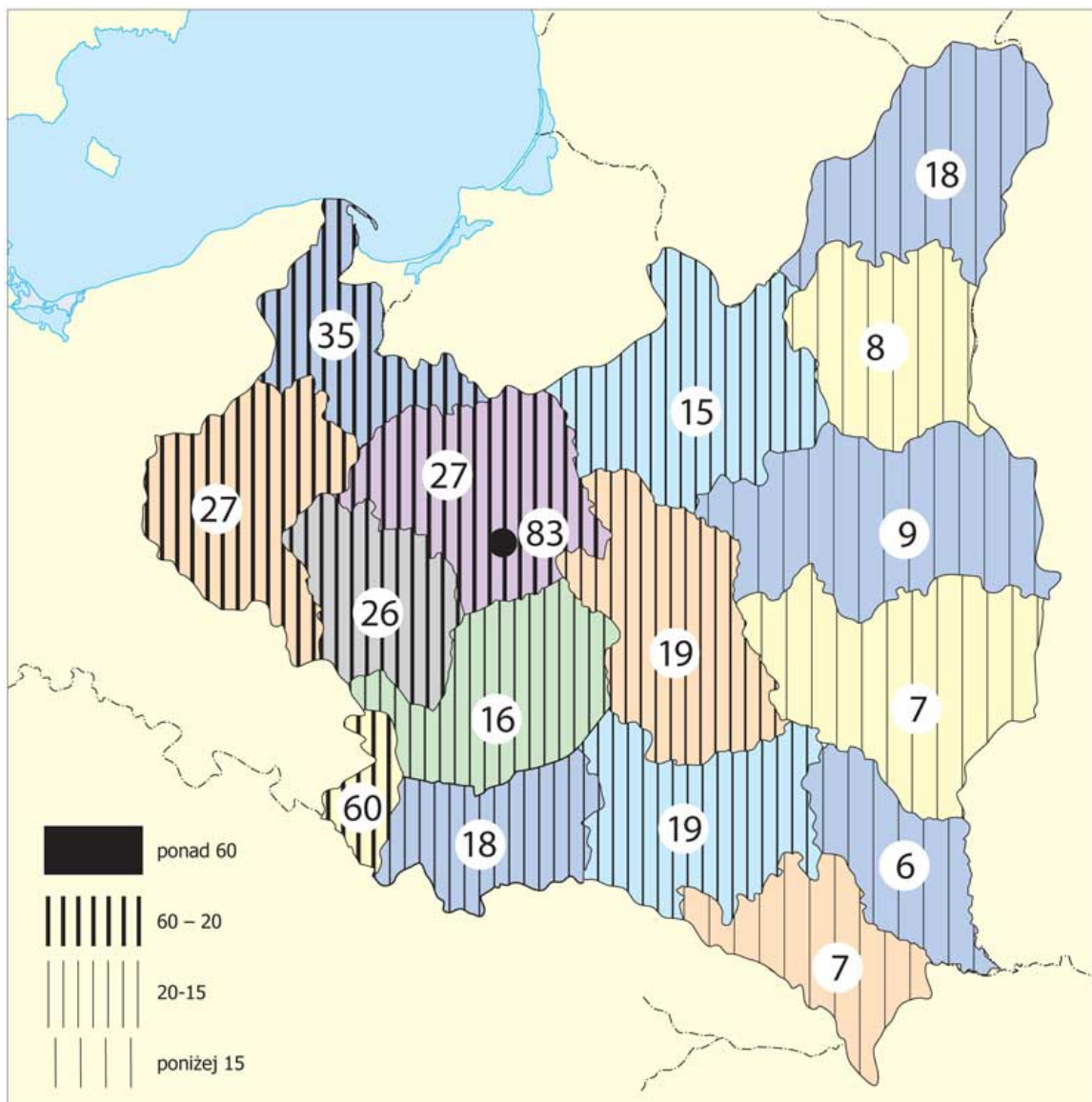
Mapa. Gazownie w Polsce 1937 r.

Materiał 4.

Mapa. Liczba aparatów radiowych, lampowych i detektorowych na 1000 mieszkańców Polski w 1937 r.

Pytania

1. Na podstawie materiałów: 2., 3. oraz 4. zdefiniuj pojęcia „Polska A”, „Polska B” i „Polska C”.

Praca domowa

Poszukaj pamiątek rodzinnych będących źródłami historycznymi do poznania życia codziennego społeczeństwa polskiego w okresie międzywojennym np. fotografii rodzinnych, zdjęć szkolnych. Przygotuj na ten temat informację/ prezentację dla kolegów w klasie.

Życie codzienne w II RP (2)

Materiał 1.

Trasy	Data otwarcia	Data zamknięcia
Warszawa – Lwów – Czemiowce – Bukareszt – Sofia – Saloniki – Ateny – Rodos – Lydda (Tel Awiw) – Bejrut		
Warszawa – Lwów	1922	
Lwów – Czemiowce – Bukareszt	1930	
Bukareszt – Sofia – Saloniki	1931	
Saloniki – Ateny	1936	
Ateny – Rodos – Lydda (Tel Awiw)	1937	1938
Ateny – Lydda (Tel Awiw)	1938	
Lydda (Tel Awiw) – Bejrut	1939	
Warszawa – Kraków – Budapeszt – Belgrad – Wenecja – Rzym		
Warszawa – Kraków	1923	
Kraków – Budapeszt	1938	
Budapeszt – Belgrad	1939	
Budapeszt – Wenecja – Rzym	1939	
Warszawa – Gdańsk – Kopenhaga		
Warszawa – Gdańsk	1922	
Gdańsk – Kopenhaga	1939	
Warszawa – Poznań – Berlin		
Warszawa – Poznań	1925	
Poznań – Berlin	1934	
Warszawa – Wilno – Ryga – Tallin – Helsinki		
Warszawa – Tallin	1932	
Tallin – Helsinki	1938	
Warszawa – Kowno – Ryga	1938	1939
Kowno – Wilno	1939	
Inne trasy		
Kraków – Wiedeń	1925	
Kraków – Brno – Wiedeń	1927	1935
Katowice – Wiedeń	1929	1930
Warszawa – Bukareszt	1938	1939
Warszawa – Katowice	1929	
Kraków – Katowice	1929	1934
Poznań – Katowice	1929	1929
Bydgoszcz – Gdańsk	1929	1933
Poznań – Bydgoszcz	1929	1932
Warszawa – Bydgoszcz	1929	1933

*(linie lotnicze mogły składać się z jednego lub więcej odcinków)

Na podstawie: Jerzy Bracisiewicz, Historia. 250 zadań do matury, Wydawnictwo Szkolne PWN, Warszawa 2010, s. 199.

Pytania

1. Na podstawie tabeli wskaż pierwsze krajowe połączenie lotnicze LOT. Podaj sąsiadów II Rzeczypospolitej, z którymi istniały połączenia liniami lotniczymi LOT w 1935 r. Podaj sąsiada/ sąsiadów II RP, z którymi nie było regularnych połączeń komunikacyjnych z udziałem linii lotniczych LOT, przez cały okres międzywojenny. Wskaż czynnik, który miał decydujące znaczenie, w rozbudowie lotniczych połączeń komunikacyjnych z Bliskim Wschodem w drugiej połowie lat 30.

Mapa „Polska A, Polska B, Polska C”

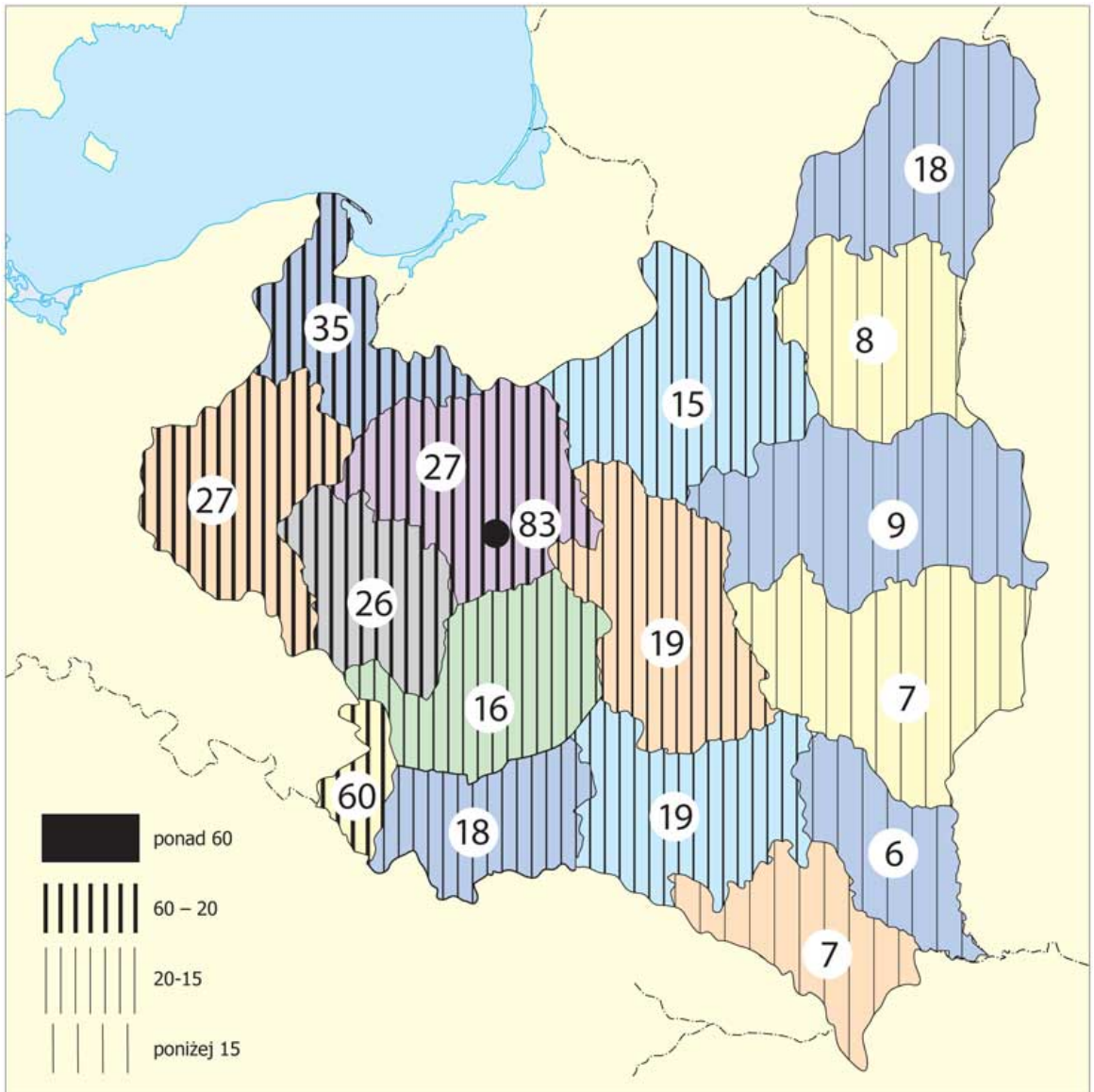

Życie codzienne w II RP (4)

Mapa. Sieć gazownicza w Polsce ok. roku 1937 r.

Mapa. Liczba aparatów radiowych, lampowych i detektorowych na 1000 mieszkańców Polski w 1937 r.

Spis treści

11 listopada - święto Odrodzonej Polski (1) (Rafał Habielski)	1
11 Listopada - święto Odrodzonej Polski (2) (Rafał Habielski)	3
Pierwsze miesiące niepodległości (1) (Rafał Habielski)	5
Pierwsze miesiące niepodległości (2) (Rafał Habielski)	6
Świat wobec Polski. Roman Dmowski i sprawa Polski na konferencji w Wersalu	9
(1) (Rafał Habielski)	
Granice i terytorium II Rzeczypospolitej (1) (Rafał Habielski)	10
Granice i terytorium II Rzeczypospolitej (2) (Rafał Habielski)	15
Rok 1920 (1) (Rafał Habielski)	16
Rok 1920 (2) (Rafał Habielski)	20
Polska państwem wielonarodowym i wielokulturowym (1) (Rafał Habielski)	22
Polska państwem wielonarodowym i wielokulturowym (2) (Rafał Habielski)	25
Polska państwem wielonarodowym i wielokulturowym (3) (Rafał Habielski)	26
Gospodarka polska w pierwszych latach niepodległości. Trudności i	30
osiągnięcia (2) (Rafał Habielski)	
Kryzys gospodarczy (Rafał Habielski)	30
Emigracja z Polski. Polska a Polacy poza krajem (1) (Rafał Habielski)	32
Emigracja z Polski. Polska a Polacy poza krajem (2) (Rafał Habielski)	34
Emigracja z Polski. Polska a Polacy poza krajem (3) (Rafał Habielski)	36
Polityka zagraniczna, jako narzędzie obrony niepodległości (1) (Rafał	37
Habielski)	
Wobec zagrożeń międzynarodowych. Polityka zagraniczna w latach	39
trzydziestych XX w. (1) (Rafał Habielski)	
Wobec zagrożeń międzynarodowych. Polityka zagraniczna w latach	40
trzydziestych XX w. (2) (Rafał Habielski)	
Kultura i sztuka dwudziestolecia międzywojennego (1) (Rafał Habielski)	41
Oświata i nauka w II Rzeczypospolitej (1) (Rafał Habielski)	42
Kościół rzymskokatolicki i życie religijne w II RP (2) (Rafał Habielski)	44
Życie codzienne w II RP (1) (Rafał Habielski)	45
Życie codzienne w II RP (2) ()	48
Życie codzienne w II RP (3) (Rafał Habielski)	49
Życie codzienne w II RP (4) (Rafał Habielski)	50
Życie codzienne w II RP (5) (Rafał Habielski)	51

